

ФОНДАЦИЈА „КОНРАД АДЕНАУЕР“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

**ТАЊА КАРАКАМИШЕВА-ЈОВАНОВСКА
АЛЕКСАНДАР СПАСЕНОВСКИ**

**ПРИРАЧНИК
ЗА ПРАВОТО НА ВЕРСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ
И ЗА СЛОБОДАТА НА ВЕРОИСПОВЕД
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

СКОПЈЕ, 2018 ГОДИНА

ИМПРЕСУМ

Наслов:

Прирачник за правото на верските заедници и за слободата на вероисповед во Република Македонија

Автори:

Тања Каракамишева-Јовановска, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Александар Спасеновски, доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Рецензенти:

Гордана Силјановска Давкова, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Марика Ристовска, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Издавачи:

Фондација „Конрад Аденауер“
Клингелхеферштрассе 23, 10785 Берлин
Германија
Телефон: (+49) (0)30 269 96 453
Факс: (+49) (0)30 269 96 555
www.kas.de

Фондација „Конрад Аденауер“, Програма за владеење на правото во Југоисточна Европа
Страда Францеларилор 5, 020785 Букурешт
Романија
Телефон: (+40) (0) 21 302 02 63
Факс: (+40) (0) 21 323 31 27
office.rspsoe@kas.de
www.kas.de/rspsoe

Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје
Гоце Делчев 96, 1000 Скопје
Република Македонија
Телефон: (+389) (0) 2 311 72 44
Факс: (+389) (0) 2 322 75 49
www.pf.ukim.edu.mk

Координација:

Хартмут Ранк, Раководител на Програмата за владеење на правото во Југоисточна Европа на Фондацијата Конрад Аденауер

Уредник:

Тања Каракамишева-Јовановска, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Лектура:

Магдица Шамбевска

Компјутерска подготовка и печат:

Печатница Винсент Графика
Благоја Стефковски 16, 1000 Скопје
Република Македонија
Телефон / Факс: (+389) (0) 2 270 04 55
info@vinsentgrafika.mk
www.vinsentgrafika.mk

Тираж:

200 примероци

Книгата може да се преземе бесплатно на:

<http://www.kas.de/rlpsee/>

Напомена:

Оваа публикација се дистрибуира бесплатно како дел од работата на Програмата за владеење на правото во Југоисточна Европа на Фондацијата Конрад Аденауер.

Одговорноста за информациите содржани во оваа публикација се на авторите.

Со одлука на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на **31.8.2017 година**, заведена под број **02-1082/48 од 1.9.2017 година**, се одобрува користењето на оваа книга како учебно помагало по предметот Политички партии и интересовни групи на политичките студии, како и по предметите Политички партии и интересовни групи и Цивилно општество за вториот циклус правни студии на насоката уставно право.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР.....	6
ВОВЕД.....	18
1. УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПРИНЦИПОТ НА СЕКУЛАРНОСТ.....	28
2. УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И СТАТУСОТ НА РЕЛИГИИТЕ И СЛОБОДАТА НА ВЕРОИСПОВЕД.....	34
2.1. Други уставни концепти.....	39
3. ЗАКОН ЗА ПРАВНА ПОЛОЖБА НА ЦРКВА, ВЕРСКА ЗАЕДНИЦА И РЕЛИГИОЗНА ГРУПА.....	46
3.1. Други законски концепти.....	54
3.2. Решенија и одлуки на уставниот суд.....	55
4. ОСТАНАТИ АКТИ СО КОИ СЕ ОПРЕДЕЛУВА СТАТУСОТ НА РЕЛИГИИТЕ И СЛОБОДАТА НА ВЕРОИСПОВЕД ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	58
4.1. Докажување на верска припадност.....	59
4.2. Враќање на сопственоста - денационализација.....	62
4.3. Заштита од верска дискриминација.....	65
4.4. Право на приговор на совеста.....	74
4.5. Изучување на веронауката.....	79
4.5.1. Европски стандарди за правото на религиозно образование.....	84
4.6. Верски благослов во државните училишта.....	87
4.7. Местото на високообразовните институции на верските организации.....	90
4.8. Државно прославување на верските празници.....	94

4.9. Статус на актите на верските организации.....	99
4.10. Државна поддршка на борбата за автокефалност на македонската православна црква.....	102
5. ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА.....	106
5.1. Комисија за односи со верските заедници и религиозните групи.....	108
5.2. Уставен суд.....	110
5.3. Постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот.....	112
5.4. Народен правобранител.....	113
5.5. Комисија за спречување и заштита од дискриминација.....	114
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА.....	116
РЕЗИМЕ (МК).....	121
REZYME (SQ).....	124
ZUSAMMENFASSUNG (DE).....	127
SUMMARY (EN).....	130
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	134

ПРЕДГОВОР

Демократијата е празна школка без содржина доколку го нема обезбедено непреченото остварување и заштитата на слободите и правата на граѓаните и доколку ја нема загарантирано примената на владеењето на правото во системот. Владеењето на правото и човековите слободи и права се клучните константи на секој демократски политички и правен систем. Без нив нема суштинска демократија. Без нив не постои демократски поредок.

Секој човек има уставно и меѓународно загарантирана слобода на вероисповед, слобода во изборот на сопствената религија, вклучувајќи ја и слободата да нема своја религија, како лично и неприкосновено право.

Во интерес на заштитата на слободата на вероисповедта, Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) го призна правото на секоја држава индивидуално да го регулира принципот на секуларност во согласност со одредбите на Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП), како и правото на секоја држава на свој начин да го утврди различниот степен на одделеност на политичката власт од религиозните организации, заедници и групи во согласност со Конвенцијата, имајќи ги при тоа предвид потребата од интеррелигиозен дијалог и верската толеранција помеѓу граѓаните.

Принципот на секуларност сè повеќе станува клучна детерминанта во животот и развојот на демократските држави. Речиси и да е општоприфатен ставот дека власта и религијата не смеат да се мешаат при своето практикување, и дека треба да живеат одделено и без конкретни влијанија и вмешувања. Меѓутоа, од друга страна, власта треба да води сметка за посебниот капацитет на религиозните организации, заедници и верски групи во чувањето на мирот, соработката, толеранцијата, солидарноста и меѓукултурниот дијалог помеѓу граѓаните. Во оваа смисла, образованието игра најзначајна улога во негувањето на овие вредности затоа што токму образованието е клучот во

борбата против сите форми на игноранција, стереотипи и граѓанско нетолерирање.

Училиштата се централниот форум каде треба да се негува интеркултурниот дијалог и да се создаваат основите за толерантно однесување помеѓу луѓето.

Училиштата преку образованието и воспитанието можат ефикасно да се спротивстават на сите облици на верски и друг вид фанатизам преку давање соодветна едукација на младите луѓе за историјата и филозофијата на главните религии на објективен и непристрасен начин. Преку конкретното запознавање на младите со религиите, тие добиваат информации и за човековата историја, култура и цивилизација, како и сознанија за верувањата и практикувањата на одредени религии во светот.

Дури и во оние држави во кои е доминантна една религија, државата има обврска да обезбеди едукација на своите граѓани за значењето и важноста на другите религии.

Слободата на религијата е заштитена со член 9 од ЕКЧП, и со член 18 од Универзалната декларација за човековите права. При тоа, треба да се потенцира дека оваа слобода може да биде ограничена единствено во рамките на својата позитивна улога во системот. Религиите не смеат да се практикуваат ако преку нивното проповедање им се прави штета на другите права и слободи на граѓаните. Ограничувањата во делот на практикувањето на слободата на вероисповед се законска материја, кои се предвидени во случај кога е неопходно да се заштити јавната безбедност, јавниот ред и поредок во државата, кога треба да се заштити здравјето или моралот на граѓаните, или кога треба да се заштитат правата и слободите на другите луѓе.

Во европските држави, принципот на секуларност се сфаќа на различни начини и покренува различни прашања, зависно од критериумите врз кои се поаѓа за неговото дефинирање. Според **формулацијата на Виктор Иго „Лаичката држава... значи држава во која црквата е одделена од неа со сопствен простор, исто како што и државата има сопствен простор одделен од црквата“.**

Интересно е да се напомене дека во теоријата се прави разлика помеѓу секуларност и лаицитет. При тоа, терминот

лаицитет најголем број од авторите го изедначуваат со терминот секуларизам, иако овој термин не ја опфаќа антиклерикалната, па дури и антирелигиозната конотација на терминот лаицитет.

Ако погледнеме од историски агол, терминот лаицитет бил милитантен концепт. Но, денес за среќа, ова сфаќање за лаицитетот во најголем дел е заборавено или игнорирано, така што многу Французи терминот лаицитет го разбираат како неутрална доктрина која го обединува француското општество.

Лаицитетот може да се објасни од неколку аспекти.

Најнапред, како правен (легален) лаицитет, чиишто принципи извираат од правните документи на Франција, од член 2 на Уставот на Франција од 1958 година каде се вели дека е Франција лаичка република и во Законот од 1905 година, кој се однесува на уредување на прашањето за одделеноста на црквата од државата.

Иако овие документи не го дефинираат терминот лаицитет, во нив се утврдува правната основа на лаицитетот. Она што е интересно во однос на овие документи е фактот дека во нив постојат сериозни недоследности кои до сега не биле предмет на ревизија.

На пример, во Законот од 1905 година се вели дека Републиката не признава, финансира или поддржува ни една било религиозна група во нејзиното дејствување, за да, од друга страна, се забележува дека е француската влада многу повеќе загрижена за религиозните прашања од која било друга влада во светот. На пример, францускиот министер за внатрешни работи има посебна канцеларија во рамките на Министерството задолжена да ги формулира насоките при носењето одлуки во врска со религиозни прашања што може да се смета, или, дури да биде признато, како вид религиозно здружение. **Понатаму, јавна тајна е дека Министерството за внатрешни работи на Франција се консултира со**

Ватикан при именувањето на католичките свештеници. И покрај конкретните законски ограничувања, француската влада дава значителни привилегии на религијата. На пример, владата ги има во сопственост и ги плаќа сите згради кои имаат религиозна содржина, вклучувајќи ги големите катедрали, и бројните мали цркви, главно католички, низ цела Франција. Верските тела и органи можат да ги користат овие згради само со претходно добиена владина согласност. Владата ги поддржува приватните религиозни училишта и ги плаќа лицата кои даваат часови по религија, дури и ги финансира програмите со религиозна содржина што се емитуваат на националните ТВ канали.

Оваа неконзистентност може да се разбере како производ на француската историја, иако без разлика на причината, сосема е јасно дека е многу комплицирана работа да се спроведе во практика правниот (легалниот) лаицитет.

Правниот лаицитет мора да се оддели од филозофскиот или политичкиот лаицитет, од лаицитетот како теорија која го проучува местото на религијата во француското општество. На пример, Државниот совет на Франција има заклучено дека како правна категорија лаицитетот не предвидува директна забрана ниту за носење на какви било верски обележја на учениците во јавните училишта, ниту пак предвидува директна забрана за носење на бурка во јавните установи. Сепак, Националното собрание во 2004 година усвои закон со кој се забрани носењето на верски обележја, а исто така и предвиде експлицитна забрана за носење бурка во јавните установи.

Аналитичарите во Франција често пати констатираат дека политичкиот лаицитет, всушност, значи ригиден секуларизам, како што сугерираат примерите со забраната за носење верски обележја и бурка. Но, излегува дека политичкиот лаицитет е исто толку комплициран и предусловен како концепт, колку и правниот лаицитет. Голем број Французи сè уште гледаат на лаицитетот како на чист секуларизам. Но не сите. Убедените секуларисти се наоѓаат наспроти оние, како поранешниот претседател Саркози, кои заговараат позитивен лаицизам или „отворен секуларизам“, односно поублажена верзија на доктрина која на религијата не гледа како на директна опасност по вредностите на Републиката, и покрај тоа што мора да се забележи дека токму Владата на Саркози ѝ даде тежина на забраната за носење на бурката. **Третата**

група, онаа која заговара лаицитет во движење, се наоѓа некаде во средина. Клучен аспект кај оваа теорија е дека политичкиот лаицитет, како и правниот лаицитет, е во состојба на постојан развој. Како што забележува Џон Бовен, никогаш не постоел договор за улогата што треба да ја има религијата во јавниот живот на Франција, туку само серија дебати, закони и бројни напори за дефинирање на нејзиното место во јавниот простор. Второ, и во Франција, како и во други земји, најголем дел од дебатата за религијата во јавниот живот се води токму во јавните училишта. И поддржувачите и противниците на религиозноста гледаат на јавните училишта како на клучно место за одредување на иднината на религијата во системот и меѓу граѓаните. Тука влоговите се многу големи. Посебно во Франција, јавните училишта традиционално се сметаат за места каде се оформува националниот идентитет кој потоа се пресликува на верските разлики каде се прифаќаат рационалните вредности наспроти вредностите на Просветлувањето. Трето, дискусиите неизбежно ја откриваат важноста на националната историја. На пример, Франција и САД делат исти заложби за верската слобода. И двете земји имале политички режими кои потекнувале од ист период. И двете се наследнички на Просветлувањето. Сепак, кога ќе се направи споредба меѓу тоа како се спроведуваат верските слободи во двете земји, воочливи се значајни разлики. Навики кои се сосема вообичаени во една, можат да се покажат како сосема несоодветни за друга земја. Како се објаснува ова?

Како е можно во две земји кои делат заеднички корени различно да се применуваат исти принципи?

Одговорот во голема мера е во различната историја на двете земји.

За разлика од Франција, САД никогаш немале **стар режим, наследен режим (*ancien régime*)**. Постоеле верски власти за време на колонијалниот период, а дури и по него, во некои области каде доминирала протестантската доктрина. Но, САД нико-

гаш се немаат соочено со длабоко вкоренети свештенички редови или, пак, со црква во галски стил која требало да се отстрани.

Од самиот почеток, американското општество било плуралистичко во однос на религијата. Како резултат на тоа, историски Американците не гледале на религијата како на непријател на слободата. Напротив, низ историјата голем број Американци гледале на религијата како на конструктивен фактор што придонесува кон развојот на политичката слобода.

Овие историски разлики помагаат да се разберат недоследностите меѓу државите. На пример, фактот што Законот од 1905 година предвидел француската влада да има право да им доделува згради на користење на верските организации и заедници укажува на потребата на властите да ја контролираат, или барем да ја имаат на увид работата на овие организации. Со тоа практично државата става рака врз религиозните организации и верските групи.

Поддршката што ја дава државата за финансирањето на овие дејности, како и за финансирањето на наставниот кадар составен од свештеници се сфаќа како обид за одржување на модус вивенди меѓу двете страни.

Лаицитетот како концепт имплицира неутрална позиција на државата во однос на верските прашања без да дава каква било поддршка на конкретна религија. Принципот на лаицитет значи дека се сите религии еднакви пред Уставот и пред законот. Слободата на уверувањето и слободата на вероисповедта мора целосно да бидат во согласност со почитувањето на индивидуалните права, посебно на правото да се верува или не во она што претставува избор и право на верско уверување и мисла.

А што значи правото на мисла?

Тоа е право со кое државата, преку јавните училишта, има намера да ја засили еманципацијата на секој граѓанин и неговата можност да размислува слободно без да биде заробен во идеите и принципите на неговата социјална група.

Јавните училишни установи мора да ѝ дозволат, и да ѝ овозможат на секоја индивидуа да се соочи со различните системи на мислење, со различните вредносни системи, културни рефе-

ренци, со цел сама да биде способна да го направи слободниот избор. Но, дали слободата на изборот и на уверувањето не се директно повредени со извештајот на Комисијата на Бернард Штаси која ја истражуваше примената на лаицитетот во Франција, врз чија основа понатаму се донесе посебен закон во 2004 година со кој на учениците во јавните училишта им се забрани да носат религиозни или политички обележја или симболи, како што се исламски капи, еврејски капи, или христијански крстови?

Ваквите законски мерки се сфатени како екстремно невообичаени, и неприменливи за другите држави.

Малку пообемниот вовед што го дадовме погоре е во функција на пошироко разбирање на прашањата што се детално анализирани во трудот, а се однесуваат на утврдувањето на местото и положбата на верските организации во Република Македонија, како и односот на државата кон нив.

Иако целината на трудот главно се однесува на поставеноста на моделот на секуларност во Република Македонија, статусот и положбата на религиозните организации, заедници и групи во државата, како и прашањето на непреченото остварување на слободата на вероисповедта во земјата, и нејзината системска заштита, сепак тоа не ја намалува потребата од работа и на други искуства што постојат во Европа и во САД, искуства од кои Македонија и македонските власти учеле во минатото, но и натаму учат.

Впрочем, нашиот модел на секуларност се испреплетува со оние модели кои не ја прифаќаат интеррелигиозната доминација, но сепак, воспоставуваат одредена категоризација на религиите по своето значење и прифатеност меѓу граѓаните без при тоа да се прави каква било дискриминација на граѓаните.

Се чини дека поради социјалистичкото минато, нашата држава како и поголемиот број други постсоцијалистички држави, како резултат на идеолошките премиси на социјализмот кои во суштина се сметале

за антирелигиозни, со комплетно маргинализирање на улогата на црквата во градењето на општествените процеси, не учествувале со полн капацитет во вградувањето на православните вредности и норми во легислативата на меѓународната заедница, но и во рамката и филозофијата на вредносните системи во бројните меѓународни и регионални организации.

Од друга страна, се забележува дека ниту големите меѓународни организации не чувствувале посебен интерес да ја проучат посебноста на односот што со децении се градел во социјалистичките држави, од една, и православната христијанска црква, од друга страна, кој се карактеризирал со целосно поттурнување настрана, и маргинализирање на улогата на црквата во развојот на севкупните политички и општествени односи и процеси.

Токму поради оваа констелација, голем дел од државите на Западна Европа или САД сè уште не можат до крај да ги разберат специфичностите што моделот на постсоцијалистичката секуларност ги има изградено во овие држави посебно во времето на транзицијата на државите од социјалистички кон демократски.

Тие специфичности секако не беа, и не се резултат само на уставното и законското дефинирање на местото и улогата на црквата во државата, туку, пред сè, истите имаат и една поширока општествена димензија извлечена од секојдневните односи и релации што граѓаните ги имаат или ги граделе/градат со верските организации на дневна основа.

Имено, во овие држави, во одредени средини, сè уште може да се забележи дека учителот и свештеникот, или некое друго верско лице имаат далеку посилно влијание меѓу граѓаните од кој било политички или друг авторитетен субјект, дека овие лица уживаат далеку посилен авторитет од останатите благодарение на своето верско убедување и црковно припаѓање, а тој авторитет не произлегува ниту од Уставот, ниту од законите, туку од внатрешно артикулираниот систем на вредности во средината.

Секојдневниот живот, секојдневните релации и односи меѓу граѓаните и свештените лица многу често ги прошируваат, ги надградуваат уставно и законски поставените граници на влијание кои понекогаш излегуваат и надвор од рамката на моделот на секуларизам. Традицијата и народните обичаи, напишаните пра-

вила на однесување, религиозните верувања и догми, често пати, многу посилно ја моделираат оваа сфера на односи од официјалните правни правила, па дури во одредени случаи се согледува и сериозно отстапување меѓу она што е напишано во прописите, и она што реално се случува во средините.

Како и да е, секуларизмот и натаму останува првиот и најзначаен принцип кој официјално се спротивставува на сите форми на интеррелигиозна, и посебно на институционализирана религиска доминација. Секуларизмот ги промовира слободите и правата на граѓаните во рамките на различните религии, и ја обезбедува еднаквоста меѓу религиите, како и еднаквоста во самите религии.

Македонскиот модел на секуларност предвидува институционална секуларност, како и поставеност на државата како нетеократска структура. Државата не може да биде водена од свештени лица, ниту државата може да се меша во изборот на свештените лица или во внатрешното работење на верските организации. Но, она што треба да остане запаметено е дека, од друга страна, секуларизмот не може по силата на своето постоење во официјалниот правен систем да наметне или да ги моделира внатрешните чувства на граѓаните кон верските и религиозни организации и групи. Одделеноста на црквата од политичката власт е уставно загарантирана категорија, која натаму се разработува и во законите од оваа сфера, но личните чувства и личната припадност на луѓето кон одредена религија и вера многу тешко можат да бидат вкалапени во границите на тие прописи.

Чувствата и припадноста кон одредена верска организација се многу повеќе врзани со средината во која живеат граѓаните, со одредени непипшани правила и обичаи на однесување, отколку со правните прописи. Обичаите и навиките, традицијата и конвенциите остануваат силни фактори кои често пати знаат да се измолкнат од секуларноста и непокането да се

вмешаат и да ги проблематизираат законски пропишаните релации и односи.

Публикацијата што е пред вас дава детален осврт и анализа на сите најзначајни правни аспекти и прашања што го уредуваат односот меѓу државата и постојните верски организации во РМ, како и правната заштита на слободите и правата на граѓаните поврзани со религијата, вероисповедта, но и правото да се биде атеист во РМ.

На едно место се презентирани сите досегашни искуства, практики, уставни и законски решенија што го гарантираат и овозможуваат верскиот плурализам во РМ, а сè со цел полесно запознавање на граѓаните со оваа материја, како и поедноставен пристап на верниците до регулативата што е од голема важност за натамошното функционирање на верските организации и групи во земјата.

Се надеваме дека оваа публикација ќе најде голем интерес како меѓу граѓаните верници во РМ, така и меѓу граѓаните кои не се верници, но кои чувствуваат потреба и интерес да се запознаат со проблематиката на подетален начин.

Едновремено, сакаме да ја искористиме оваа можност да изразиме голема благодарност до Фондацијата „Конрад Аденауер“, до раководителите на Програмата за владеење на правото во Југоисточна Европа соседиште во Букурешт, што ни го овозможија реализирањето на овој проект што е од исклучителна важност за граѓаните на РМ, и за државата РМ.

Со надеж дека успешно сме ја постигнале крајната цел на проектот, ви го предаваме на увид и дискусија трудот, и ги очекуваме вашите забелешки, критики, и добронамерни размисли.

Скопје, 2018 година

Авторите

ВОВЕД

Раскинувањето на Социјалистичка Република Македонија со Социјалистичка Федеративна Република Југославија¹ се случи во светлината на крупните тектонски поместувања во поранешните европски социјалистички/комунистички држави во последните децении на 20 век², како резултат на низа внатрешни политички, економски и општествени состојби и околности.

Во однос на СФРЈ, овие процеси **на површина ги извадија делумно конзервираните национални митови на народите конституенти, кои во процесите на транзицијата на уставните и на политичките системи на темелот на тие премиси изградија нови врвни приоритети - национални држави со демократско уредување, слободно и конкурент-**

---

¹ Распадот на СФРЈ го карактеризираат серија воени конфликти, кои се водат на територијата на оваа држава со исклучок на Македонија која ја стекна својата независност по мирен пат. Војните се одликуваа со жестоки етнички конфликти помеѓу Југословенската народна армија и Словенците во Словенија; помеѓу Хрватите и Србите во Хрватска; помеѓу Србите, Хрватите и Бошњациите во Босна и Херцеговина и помеѓу Србите и Албанците на Косово. Крвавите конфликти, резултат на дилуцијата на Федеративна Југославија завршуваат со потпишувањето на Дејтонскиот мировен договор во 1995 година. Од распадот на оваа држава на почетокот настануваат 5 нови држави, односно Словенија, Хрватска, Република Македонија, Босна и Херцеговина и Сојузна Република Југославија (во која влегуваат Србија и Црна Гора). На 21.5.2006 година, како резултат на спроведениот референдум, Црна Гора станува независна држава, а со тоа и Србија. На 17.2.2008 година, пак, членовите на Парламентот на Косово ја донесоа Декларацијата за независност. Војните во Југославија се сметаат за едни од најжестоките вооружени конфликти на европскиот континент по завршувањето на Втората светска војна, заради што, од страна на ОН се формира Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија, кој поведе постапки за воени злосторства против поголем број учесници во овие воени конфликти (Види Petar Radan, Break-up of Yugoslavia and International Law, Routledge, 21.9.2001; Henry H. Perritt, The road to independence for Kosovo: a chronicle of the Ahtisaari plan, Cambridge University Press, Cambridge, 2010).

² Како резултат на народните бунтови низ државите од Источна Европа започна процесот на рушење на комунизмот. Настаните започнуваат во Полска во 1989 година, продолжуваат во Унгарија, Источна Германија, Бугарија, Чехословачка и Романија. Советскиот сојуз се распаѓа во 1991 година, како резултат на одлуката на Руската федерација и 14 други нации да ја прогласат својата независност. Помеѓу 1990 и 1992 година, овој систем на државна власт се руши и во Албанија, како и во Федеративна Југославија. Овие процеси имаат свое влијание и во други социјалистички држави надвор од европскиот континент, како на пример Камбоџа, Етиопија и Монголија, кои исто така го отфрлаат овој систем на државно уредување (Види Bartłomiej Kaminski, The Collapse Of State Socialism, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1991).

но претприемништво, пазарно стопанство и пазарна економија, политички и општествен плурализам согласно со стандардите на развиените западноевропски демократии³.

Со оглед на крајно спротивставените уставни концепти, оној што се распаѓаше наспроти новиот што требаше да се создаде, а под притисок на вкупните глобални трендови, отпочна процесот на насилниот распад на поранешна Југославија од кој распад изникна денешна Република Македонија⁴ како суверена, самостојна и демократска држава, која се заложи за доследно почитување на општоусвоените принципи на меѓународното право содржани во документите на ООН⁵, како и во документите на останатите меѓународни, европски и регионални организации.

³ Види Carole Rogel, *The Breakup of Yugoslavia and its Aftermath*, Greenwood Press, 2004.

⁴ Процесите на стекнување на независноста на РМ преку раздружување од тогашната СФРЈ започнаа во текот на 1990 година. На 20 септември 1990 година, Собранието на СРМ усвои 25 амандмани на Уставот со кои се извршиле првите промени во уставно-правниот систем (Одлука за прогласување на Амандманите LVII - LXXXI на Уставот на Социјалистичка Република Македонија, Амандмани на Уставот на Социјалистичка Република Македонија, Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, год.: XLVI, бр.: 28, Скопје, 21.9.1990, стр.: 506-511.). На 24 септември 1990 година, претседателот на законодавниот дом ги распиша првите демократски повеќепартиски избори, кои се одржале на 11 ноември истата година, а Македонското собрание во овој состав се конституираше на 8 јануари 1991 година. Понатаму, на 27 јануари 1991 година, пратениците го избрале првиот претседател на Републиката, Киро Глигоров, а на 20 март 1991 година била избрана и првата експертска влада на чело со Никола Кљусев. Во меѓувреме, на 25 јануари 1991 година претставниците на граѓаните во Собранието, ја донесоа Декларацијата за сувереност на Македонија (Декларација за сувереност на Социјалистичка Република Македонија, Собрание на Социјалистичка Република Македонија, бр.: 08-220-1). Понатаму, на 7 јуни 1991 година, бил усвоен уставниот амандман LXXXII со кој во името на СРМ се изоставува одредницата „социјалистичка“ (Одлука за прогласување на амандманите LXXXII до LXXXV на Уставот на Социјалистичка Република Македонија, Амандмани на Уставот на Социјалистичка Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 27, Скопје, 11.6.1991, стр.: 357). Во оваа смисла, на 7 мај 1991 година, Претседателот на РМ до пратениците доставува предлог за донесување на нов демократски Устав, кој бил изгласан на 17 ноември 1991 година, а на кој му претходеа Референдумот за независност од 8 септември 1991 година и Декларацијата по повод плебисцитарно изразената волја на граѓаните за суверена и самостојна држава Македонија, донесена на седницата на Собранието на 17 септември 1991 година (Декларација по повод плебисцитарно изразената волја на граѓаните за суверена и самостојна македонска држава Македонија, Собрание на Република Македонија, бр.: 08-3786, 17.9.1991). Конечно, на 19 декември 1991 година со донесувањето на Декларацијата за меѓународно признавање на РМ, започна и процесот на меѓународно признавање на веќе создадената македонска држава (Декларација за меѓународно признавање на Република Македонија, Собрание на Република Македонија, бр.: 08-5099, 19.12.1991).

⁵ Види: Brad K. Blitz, *War and change in the Balkans: nationalism, conflict and cooperation*, глава 9 Andrew Rosos, *Disintegration of Yugoslavia: Macedonia's Independence and Stability in the Balkans*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, (стр. 110-118). Декларација по повод плебисцитарно изразената волја на граѓаните за суверена и самостојна македонска држава Македонија, Собрание на Република Македонија, бр.: 08-3786, Скопје, 17.9.1991.

Со инсталирањето на новиот уставно-правен и политички поредок, Република Македонија требаше да одговори на предизвиците на новото време.

Системот што беше воспоставен со донесувањето на Уставот од 17 ноември 1991 година⁶ ја проектираше Македонија како граѓанска и демократска држава, со клучна позиција на принципот на владеењето на правото и гарантирањето на човековите права, граѓанските слободи и националната рамноправност⁷.

Во однос на прашањето за односите кон верските организации и, во таа смисла, гаранциите на верските слободи и права, Република Македонија изгради модел заснован на:

- » **Прво**, меѓународните западно-европски стандарди;
- » **Второ**, традициите на мнозинското население што ја исповедаат православната верзија на христијанството, и
- » **Трето**, реалностите што се изнедруваат од постојниот верски пејзаж во земјата.

Предизвикот на македонскиот модел на односи со верските организации, како и гаранциите на верските слободи и права, како што ќе покаже реалноста се состои во умешноста од обезбедување баланс меѓу трите споменати фактори.

Меѓународните западноевропски стандарди инкорпорирани во македонскиот уставно-правен систем се, всушност, дел од вредностите содржани и негувани во теоријата за природните права од 17 и 18 век, ренесансата⁸, просветителството⁹ и протестантската

---

⁶ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, Скопје, 1991, (стр. 805-815).

⁷ Види: Gerhard Robbers, Encyclopedia of World Constitutions, Igor Spirovski (автор), Macedonia, VB Hermitage, (стр. 551-555).

⁸ Види: The Renaissance, A Very Short Introduction, Oxford University Press, Oxford, 2006.

⁹ Види: Martin Fitzpatrick et al., The Enlightenment World, Routledge, New York, 2004.

реформација, кои се дел од историјата и практиката на државите од Западна Европа и од Северна Америка¹⁰.

Според овие идеи, како што е набележано во првиот дел од трудот, човековите права и слободи се разгледуваат како секуларизирана верзија на јудео-христијанската етика, додека прашањето за односите меѓу државата и верските организации се разгледува низ призмата на моделот на нивната одвоеност¹¹.

Согласно со овие вредности и идеи, во 1776 година била донесена Американската декларација за независност¹², во 1789 година во револуционерна Франција била усвоена Декларацијата за правата на човекот и на граѓанинот¹³, а во 1791 година Американската повелба за правата¹⁴. Овие документи се сметаат за камен темелници на постојниот систем на човековите права и слободи, во кој верските слободи и права се сметаат за неизбежен сегмент.

Со развојот на современата уставност, подоцна овие премиси и вредности свое место најдоа и во уставите на западноевропските држави, како и во бројни други меѓународни документи, а посебно во, Универзалната декларација за човековите права на ООН од 1948 година,¹⁵ како и во документите на Советот на Европа, на Северноатлантската договорна алијанса (НАТО) и некогашните европски заедници, односно денешната Европска Унија (ЕУ).

Во документите на овие организации дополнително се разработени прашања кои се преземени и во законодавствата на националните држави, но и во некои други, дополнителни конвенции и договори¹⁶.

Општо земено може да се каже дека македонскиот модел на секуларизам црпи искуство од **традициите на православна-**

---

¹⁰ Види: Stathis N. Kalyvas, Religion and Democratization: Belgium and Algeria, Estudio/ Working Paper 107, 1997 и Sabine C. Carey et.al., The Politics of Human Rights: The Quest for Dignity, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, (стр. 16).

¹¹ Види: Micheline Ishay, The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era, University of California Press, 2008, (стр. 64).

¹² Declaration of Independence, (archives.gov), 7.3.2018.

¹³ Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, (hrcr.org), 7.3.2018.

¹⁴ Bill of rights, (archives.gov), 7.3.2018.

¹⁵ Универзална декларација за човековите права, (un.org), 7.3.2018.

¹⁶ Види Blandine Chelini-Pont, Religion and Society in Europe, Conference: "Law and Religion in Transitional Societies", Norway, 2006.

та верзија на христијанството што се поблиски до мнозинското население во државата, како и од останатата православна екумена која за свој модел на идеална држава ја зема Византиската Империја¹⁷.

Византискиот модел почива на системот на **единство (симфонија) помеѓу црковната и државната власт¹⁸.**

Во лицето на императорот кој раководел со Империјата биле сосредоточени и световната и духовната, односно црковната власт¹⁹. Во овој модел, православната црква својата примарна цел не ја остварувала само врз основа на активностите втемелени врз духовните премиси, туку и во функција на овоземната држава чиј составен дел била и таа.²⁰

Постоело и важело правилото дека ако црквата не била целосно поврзана со државата, таквата држава не можела да се смета до крај функционална. Затоа, меѓу другото, и јурисдикацијата на православната црква била поврзувана со конкретните државни граници, при што ако се одлучело да се прошират границите на државата, очекувано било да се изврши проширување и на јурисдикацијата на црквата.²¹

И обратно.

Ако била проширена јурисдикацијата на црквата, тогаш вообичаено било да излезат на површина и политичките тенденции за промена на државните граници²².

---

¹⁷ Види John Meyendorff, *The Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood-New York, 1982.

¹⁸ Pedro Ramet, *Eastern Christianity and Politics in the Twentieth Century*, Duke University Press, 1988, стр.: 37-58.

¹⁹ Pedro Ramet, *Eastern Christianity and Politics in the Twentieth Century*, op.cit., стр.: 40.

²⁰ Види Mile Bogović, *Država i crkva u srpskom pravoslavlju*, Centar za politikološka istraživanja (cpi.hr), 7.3.2018.

²¹ Види Mile Bogović, *Država i crkva u srpskom pravoslavlju*, op.cit.

²² Ibid.

Во периодите кога потпаѓале православните народи под ропство, црквата имала мисија да го „одржува огнот“ за повторно обновување на државноста на териториите што се воделе под нејзина јурисдикција.

Во однос на прашањето на верските слободи и права, Византиската Империја, која била православен модел на држава, ги препознала православните христијани како носечки конститутивен елемент во својата државност.

Имено, основниот услов една личност да стекне државен статус и полн капацитет во Византија бил да биде православен христијанин²³.

За разлика од денешните меѓународни стандарди кои се развивале под силно влијание на католичко-протестантската традиција, каде што од самиот почеток поради концептот на одвоеноста на духовната од световната власт бил отворен патот на плурализмот, православниот европски исток почивал на единството на црковната и световната власт, односно повеќе се карактеризирал со државно-црковна монолитност и колективизам²⁴.

Република Македонија **нема верски хомогено општество.**

Покрај припадниците на православната варијанта на христијанството, во македонското општество егзистираат и други конфесии во значителен број, како што се исламската, христијанско-католичката, христијанско-протестантската, еврејската итн.²⁵

Верската и религиозна плурална општествена реалност во Македонија дополнително го има обликувано нејзиниот модел на односи со верските организации, како и карактерот на верските слободи и права во земјата.

Во духот на западноевропските и меѓународни стандарди, историските традиции на православно христијанство, како и согласно со начелата на верскиот плурализам, државата има

---

²³ Види Philip Schaff, David Schley Schaff, History of the Christian church, Charles Scribner's Sons, New York, 1910.

²⁴ Mile Bogović, Država i crkva u srpskom pravoslavlju, op.cit., стр.: 89.

²⁵ Според резултатите од пописот на населението и домаќинствата од 2002 година, во Република Македонија 64,7 % од населението се изјаснило дека има православна вероисповед, 33,3 % исламска, 0,34 % католичка, додека 1,5 % друга вероисповед (stat.gov.mk), 7.3.2018.

обезбедено неколку гаранции за практикување и негување и на другите малцински конфесии.

Практичните постулати во односите со верските организации, како и слободата на вероисповед, РМ ги има поставено врз основа на:

- » **Прво**, западноевропското духовно наследство кое вели дека државната власт е одвоена од верските организации, и дека принципот на секуларизам се прифаќа како принцип на немешање на државните институции во надлежностите на верските организации, и обратно. Секуларизмот се изразува и преку уставната забрана за суштинско инволвирање и вмешување на верските организации и заедници во работите што се во надлежност на државата;
- » **Второ**, обезбедените гаранции за остварување на верските слободи и права на граѓаните втемелени врз универзалните и западноевропските стандарди;
- » **Трето**, традициите на православната варијанта на христијанството во светлина на наследството на Византиската Империја. При тоа треба да се потенцира дека православната црква во Македонија, како и нејзиното историско и духовно наследство, имаат примарно место во системот;
- » **Четврто**, хетерогениот карактер на верскиот пејзаж во државата што се гради врз основа на постојниот систем на обезбедени гаранции за слободно постоење и делување на Исламската заедница, Католичката црква, протестантските цркви, Еврејската заедница, како и на останатите помалубројни верски организации.

Од стекнувањето на својата независност до денес, во Република Македонија идеолошко-политичките столбови што го определуваа македонскиот модел на секуларизам не секогаш функционираше во потполна хармонија и кохезија. Овој за-

клучок може да се изведе од карактерот на правните прописи што биле донесувани во оваа област, а за кои ќе стане збор подолу во текстот.

Имено, како што ќе се забележи, карактерот на правните решенија во голема мера бил условен и од идеолошките позиции или матрици на делување на владеачките партии во државата.

При тоа, партиите од, условно речено, левицата во државата се залагаат за поизразена форма на секуларизам, согласно со која државата треба да развива само општ однос кон сите верски организации и заедници, додека наспроти нив, партиите од, условно речено, десницата во државата се стремат кон етаблирање на помалку изразен секуларизам, со кој во рамките на воспоставениот општ однос кон верските организации, настојуваат да го издигнат статусот на Македонската православна црква.

Од друга страна, партиите на етничките заедници, пак, настојуваат во рамките на уставно дефинираниот концепт на одвоеност на државата од верските организации да го истакнат значењето и улогата на, пред сè, Исламската верска заедница во услови кога се настојува таков статус да ѝ се даде и на МПЦ.

Овој факт упатува на заклучокот дека во Република Македонија сè уште нема едногласност во однос на прашањето за пронаоѓање на совршен баланс меѓу трите фактори што го определуваат државниот модел на односи со верските организации и во таа смисла слободата на вероисповед.

Во продолжение, во согласност со целите на овој труд изложен е преглед на најважните карактеристики на уставно-правниот систем на Република Македонија што се однесуваат на статусот на верските организации, како и на прашањето на слободата на вероисповедта.

Најнапред ќе се даде осврт на уставно-правната и на законската рамка во земјата во однос на органите и институциите што во рамките на својот делокруг се занимаваат со оваа исклучително значајна тема.

1 УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ПРИНЦИПОТ НА СЕКУЛАРНОСТ

(Принципот на секуларност утврден
во Уставот на Република Македонија
versus европските искуства)

Принципот на секуларност или одвоеноста на државата од црквата (црквите), верските заедници и религиозни групи во **Амандман 7 од Уставот на Република Македонија е поставен институционално**, што значи, државата и црквите, верските заедници и религиозните групи се одделени едни од други без да се остави простор за мешање на државата во црковните активности или во активностите на верските заедници и религиозни групи, ниту на црквата, верските заедници и религиозни групи во активностите на државата, односно во политичките активности.

Ако на проблемот секуларност гледаме на попрагматичен начин можеме да дојдеме до констатација дека државата е секуларна тогаш кога нејзиното законодавство и регулатива не воспоставува де факто дискриминација меѓу граѓаните според нивните убедувања, вклучувајќи ги и нивните религиозни верувања.

Категоризацијата на европските држави е мошне различна.

Во духот на Универзалната декларација и ЕКЧП, бројни држави имаат за цел да ги обезбедат „религиозната слобода и религиозното образование“ и при тоа применуваат различни системи.

Во повеќеконфесионалните држави таквите мерки се неопходни со цел гарантирање на мир и толеранција меѓу луѓето кои имаат различна религиозна припадност. Во ЕУ е сè поприсутен и поактуелен концептот на лаицитет кој се развива на две нивоа:

- » **Првото ниво** е изградба на секуларно општество, но
- » **Второто ниво** се однесува на правото на слободно изразување на мислата и слободата на вероисповедта.

Во нашиот устав институционалната одвоеност или институционалниот секуларизам е јасно определен во точка 1 од Амандман 7 во Уставот на Република Македонија во која се вели дека: „Македон-

ската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи се **одвоени од државата** и се еднакви пред закон“.

Во Амандманот 7 од Уставот на Република Македонија не се наведени ниту разработени нивоата, степените и различните појавни форми на секуларноста, туку на еден мошне општ начин се одвојуваат верските институционални форми од државата и нејзините институционални форми, и обратно.

Постои листа на различни видови одделеност на црквата и другите верски организации од државата кои се имплементирани во различни земји:

- » правна и финансиска одделеност од државата - државата нема право да воспостави државна религија;
- » државата не смее официјално да ги финансира религиозните активности на верските организации, ниту на верниците;
- » државата не смее и неофицијално да ги финансира религиозните активности;
- » државата не смее да ги финансира нерелигиозните активности, а кои се спонзорирани од религиозните организации;
- » државата не треба да пропишува или да ги дополнува религиозните убедувања на граѓаните;
- » државата не смее да се обидува да фаворизира или да критикува какво било религиозно убедување или практика;
- » државата не смее да се меша во религиозната хиерархија, ниту да се меша во прашања што се стриктно поврзани со зачленувањето на граѓаните во некоја религиозна организација, религиозна заедница или група;
- » ниту една државна активност не смее да влијае, ниту да се вмешува во практикувањето на религијата;
- » ниту една државна активност во својата примарна цел не смее да го ограничува практикувањето на религијата;

- » државата не треба да изразува какви било религиозни убедувања или верувања, ниту пак да имплицира државен авторитет од каков било религиозен авторитет;
- » политичките лидери не треба да ги изразуваат своите религиозни убедувања и избор во религиозната насока при остварувањето на своите државнички обврски;
- » ниту една религија не може да ги утврдува, пропишува или менува граѓанските закони;
- » религијата не смее да се злоупотребува во насока граѓанските институции да дозволуваат вршење на религиозни услуги.

Државите имаат различен степен на одделеност на власта, на државата од религиозните организации. Додека САД е позната како прва држава која целосно ја оддели државната од духовната, црковната власт во Уставот, бројни други држави тоа го направија подоцна од САД, при што се воведоа одредени разлики во степенот на таквото одделување. Во некои држави двете институции остануваат силно поврзани, посебно во земјите од постсоцијалистичкиот свет. Се среќаваат бројни варијанти на одделеност, во некои држави со висок степен на практикување на слободата на вероисповед и толеранција комбинирани со силна секуларна политичка култура. Така, на пример, во Обединетото Кралство, има „уставно“ утврдена државна религија, во Норвешка, кралот е лидер на државната црква при што во Уставот на оваа земја е предвидено дека повеќе од половината членови на норвешкиот Совет на држави треба да бидат едновременно и членови на државната црква. При тоа во Норвешка постои официјално призната црква, учењето за религијата во државните училишта е задолжително, но во културна, а не во конфесионална смисла.

Согласно со договорот кој постои меѓу црквата и државата, католичката религија се изучува во сите државни училишта, но учениците имаат право на из-

бор дали ќе посетуваат настава или не. Учителите по религија ги плаќа државата, но тие се избираат и се контролирани од страна на црквата.

Од друга страна, постојат два слични примера на најчест вид одделеност на државата од религијата. Тоа се примерот со Турција и со Франција. Француската верзија на одделеност е позната како лаицитет. Овој модел на секуларна држава ги заштитува религиозните организации и заедници од какви било форми на државно влијание и мешање, но и врши ограничување на степенот на јавното изразување на религиозното (верското) убедување. Ова е со цел да се заштити јавната власт од мешањето на религиозните организации посебно во јавните служби.

Французите верувале дека за да добијат вистинска лаичка држава, потребно било да се донесе само закон, како што бил оној од 1905 година познат како закон за одделување на црквата од државата. Всушност, според многумина автори, овој закон ја фаворизирал само римокатоличката црква, така што ваквата политичка и законска рамка самата за себе не можела да биде доволна гаранција за секуларноста на државата.

Всушност, институционалната секуларност која овој закон ја воспоставил се однесувала само на односите меѓу државата и црквата. Државата е секуларна само ако не одржува какви било посебни релации со една црква.

2

УСТАВОТ НА РМ И СТАТУСОТ НА РЕЛИГИИТЕ И СЛОБОДАТА НА ВЕРОИСПОВЕД

Во Уставот на РМ²⁶, донесен на 17 ноември 1991 година, е поставена основната рамка во која се движи и разгледува односот на државата со верските организации, како и гаранциите на слободата на вероисповед.

Во периодот на усвојувањето на Уставот, како и при подоцнежните негови измени постојано беа артикулирани различни предлози по однос на начинот како да бидат уредени овие прашања на најквалитетна основа.

Со потпишувањето на Охридскиот рамковен договор во 2001 година се отвори вратата на новите уставни прилагодувања кои дополнително го сменија карактерот на македонскиот модел на секуларизам.

Во првиот текст на Уставот на РМ, до потпишувањето на Охридскиот договор, рамките на односот меѓу државата и верските организации, како и гаранциите на слободата на вероисповед беа определени со одредбите што се однесуваа на следниве прашања:

1. Еднаквоста и слободата утврдени во член 9 став 1, како и во член 16 став 1 од Уставот

Додека со првиот член е загарантирана еднаквоста на граѓаните врз основа на пол, раса, боја на кожа, национално и социјално потекло, имотна и општествена положба, како и врз основа на политичко и верско уверување, со член 16 став 1 од Уставот, државата ја гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата посебно во сегментот на верското уверување и манифестацијата на таквото уверување во системот.

---

²⁶ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, op.cit.

2. Слободата на вероисповедта утврдена во член 19 од Уставот на РМ

Согласно со овој член државата ја гарантира слободата на вероисповедта (став 1), при што на граѓаните им се дозволува слободно јавно, поединечно или во заедница со други да ја изразуваат својата вера (став 2).

Врз основа на овие два општи става, понатаму Уставот навлегува и поконкретно во реалноста на верското живеење, предвидувајќи дека МПЦ, како и другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата (став 3) како и дека, по именичен редослед се констатира дека споменатите вероисповеди се слободни во основањето верски училишта, социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон (став 4).

Во 2001 година, со промената на Уставот како резултат на потпишувањето на Рамковниот договор, со амандманот VII²⁷, член 19 е изменет во ставовите 3 и 4, при што по името на МПЦ се додаваат и зборовите „како и Исламската верска заедница, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква и Еврејската заедница“, така што споменатите одредби денес гласат:

Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред закон.

Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.

²⁷ Амандмани IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII и XVIII на Уставот на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: LVII, бр.: 91, Скопје, 20.11.2001, стр.: 5019-5021.

Уставотворецот во најширока мера ја има гарантирано слободата на вероисповедта, при што посебно е истакнат статусот на МПЦ²⁸. Македонската православна црква е спомената прва со нејзино конкретно одвојување од другите верски организации што се споменати поименично со зборовите „како и“.

3. Малцинските слободи и права утврдени во член 49 став 1, 2 и 3 од Уставот на РМ

Согласно со содржината на член 49 пред уставните измени на Уставот на РМ, припадниците на националностите имаа право слободно да го негуваат и а го развиваат својот идентитет (став 1), во кој неспорно влегува и верскиот, иако во членот е употребена најопшта формулација без наведување на посебните идентитети.

Потоа се надоврзуваше и ставот според кој РМ на националностите им ја гарантира заштитата на културниот, јазичниот, вклучително и верскиот идентитет (став 2), при што во конкретна смисла, ваквото негување, развивање и заштита согласно со третиот став се остваруваше преку правото на припадниците на националностите да основаат свои институции и здруженија.

Како резултат на уставната рекомпозиција на член 48 со амандманот VIII од 2001 година, се задржа истата суштина во однос на обемот на правата, како и гаранциите на државата, при што терминот „припадници на националностите“ бил заменет со терминот „припадници на заедниците“.

4. Гаранциите на основните слободи и права утврдени во член 50, член 110 алинеја 3, како и во член 20 став 3 од Уставот

Според наведените одредби секој граѓанин може да се повика на заштита на слободите и правата утврдени со Уставот во постапка заснована на начелата на приоритет и итност (член 50) пред Уставниот суд (член 110 алинеја 3).

---

²⁸ Повеќе Gordana Siljanovska, Democracy in Multiethnic and Multicultural Society: between Demos and Ethnos, Macedonia in Globalisation, Public Scholarly Publications, New York, 2004.

Како дополнителна гаранција се надоврзува член 20, став 3 од Уставот во кој е предвидено дека програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на Републиката, како и кон поттикнување или повикување на воена агресија или разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост.

5. Ограничувања на слободите и правата дефинирани во член 54 од Уставот

Во член 54 од Уставот е утврдена можност за време на воена или вонредна состојба да се ограничат слободите и правата на човекот и на граѓанинот утврдени со Уставот (став 1 и 2), на што потоа се надоврзуваат и следните два става во кои се предвидува дека ваквите ограничувања не можат да бидат дискриминаторски врз основа на пол, раса, боја на кожа, јазик, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба вклучувајќи ја и вероисповедта (став 3), како и дека ограничувањето на слободите и правата не може да се однесува на правото на живот, на забраната на мачење, на нечовечко и понижувачко постапување и казнување, на правната одреденост на казнивите дела и казните, како и на слободата на уверувањето, совеста, мислата, јавното изразување на мислата и вероисповедта (став 4).

Со оваа уставна формулација уставотворецот практично ги има определено границите на македонскиот модел на односи со верските организации, како и прашањето на слободата на вероисповед.

Содржината на овие уставни одредби упатува на заклучокот дека РМ најшироко го поставила правото на еднаквост на граѓаните преку негово гарантирање, меѓу другото, и врз основа на независноста на верската определба на граѓаните.

Исто така, државата широко ја гарантира слободата на вероисповед преку дозволување на граѓаните слободно сами или во заедница со други да ја изразуваат својата вера.

На конкретните вероисповеди, државата им дозволува да основаат свои верски училишта, социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.

Исто така, верските организации во кои се изразуваат конкретните вероисповеди се градирани во три групи, при што, во првата влегува МПЦ, во втората група се поместени ИВЗ, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква и Еврејската заедница, додека во третата група под категоријата „други верски заедници и религиозни групи“ се имаат предвид другите помалубројни вероисповеди.

Ова уставно степенување на верските организации во три групи нема за цел да создаде различен обем и вид на права и слободи кои тие ги остваруваат, туку станува збор повеќе за историско-државотворна и симболичка призма низ која се опсервира карактерот на верскиот и религиозниот идентитет на македонската држава што во најголема мера е втемелен врз наследството на православно христијанство.

Покрај овие општи гаранции, Уставот има предвидено и други посебни гаранции поврзани со малцинските верски организации во насока на негување и развивање на нивниот верски и севкупен идентитет.

Верските слободи и права подлежат на заштита од страна на државата преку Уставниот суд.

Конечно, државата предвидува и дека за време на воена или вонредна состојба слободите и правата на човекот и на граѓанинот можат да се ограничат, но ваквите ограничувања не можат да бидат дискриминаторски по основа на, меѓу другото, вероисповедта, како и дека ограничувањето на слободите и правата не може да се однесува, меѓу другото, на правото на вероисповед.

2.1. ДРУГИ УСТАВНИ КОНЦЕПТИ

Во периодот на донесувањето на Уставот на РМ постоеја и други концепти за поинакво дефинирање на релациите меѓу државата и верските

организации, како и на слободата на вероисповед. Дел од тие концепти беа изложени за време на дебатата при носењето на Уставот во 1991 година, а дел во 2001 година при преговорите за донесување на Охридскиот рамковен договор.

Во 1991 година, во текот на расправата во Собранието за содржината на првиот плурален Устав на РМ, во мноштвото доставени амандмани, како покарактеристични го издвојуваме предлог-амандманот за додавање нов член 1 пред постојниот член 1 на Уставот²⁹, со кој се предлагало да гласи:

Република Македонија стои под Божји благослов.

Официјалната вероисповед е православието.

Според предлагачот на овој амандман, основната причина за неговото поднесување бил фактот што, „признаено или не, Бог е творец на светот, а целото човеково работење подлежи на Божјиот благослов“³⁰.

Во оваа смисла, според предлагачот, вториот став на овој амандман требало да се надоврзе и на „православната традиција која претставува основа на севкупното постоење на македонската нација денес“³¹.

За време на расправата во Собранието било диференцирано и спротивно гледиште кое се противело на овој амандман со нагласување на принципот на секуларност и потребата од одделување на државата од верските организации. Ставот на другото мислење бил заснован на фактот дека спомнувањето единствено на православната вера не кореспондира со реалноста во РМ³². На крајот од расправата овој уставен амандман не добил потребен број гласови и истиот бил отфрлен.

Освен овој амандман, во времето на усвојувањето на Уставот, биле покарактеристични и три други амандмани на член 19,

²⁹ Јордан Бошков, пратеник на ВМРО-ДПМНЕ, Амандман I на Предлог-уставот на Република Македонија, Архива на Собранието на Република Македонија, 41/4506, 7.11.1991.

³⁰ Јордан Бошков, пратеник на ВМРО-ДПМНЕ, Амандман I на Предлог-уставот на Република Македонија, *op.cit.*

³¹ *Ibid.*

³² 25. седница на Собранието на Република Македонија, Стенографски белешки, 9.11.1991, стр.: 157-159.

кои се однесувале на слободата на вероисповедта и на статусот на верските организации.

При тоа, најголеми спорења имало околу став 3 на овој член кој гласел:

Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот.

Со првиот амандман³³, предлагачот предвидел новиот став да гласи:

Афтокефалната Македонска православна црква како продолжителка на традициите и делото на Охридската архиепископија има посебен статус и е од посебен државен интерес.

Причината за изгласување на овој амандман се лоцирала во фактот што „МПЦ има огромно историско значење за опстанокот на македонската нација и одиграла и одигрува посебна улога во духовното опстојување на Македонците“³⁴, како и дека „посебното истакнување на МПЦ наспроти другите верски заедници е и затоа што тие имаат седиште надвор од територијата на РМ и се светски религии, а МПЦ е со седиште во РМ и е национална црква на македонскиот народ“³⁵.

Следниот амандман на член 19³⁶ бил предложен од сосема спротивни причини кои ги разгледавме за првиот амандман. Предложена била следнава промена на член 19, став 3:

³³ Тодор Петров, независен пратеник, Амандман XX на Предлог-уставот на Република Македонија, Архива на Собранието на Република Македонија, 6.11.1991.

³⁴ Тодор Петров, независен пратеник, Амандман XX на Предлог-уставот на Република Македонија, op.cit.

³⁵ Ibid.

³⁶ Мухамед Халили, пратеник на ПДП, Амандман II на Предлог-уставот на Република Македонија, Архива на Собранието на Република Македонија, 41/4460, 6.11.1991.

Македонската православна црква и Исламската верска заедница се одвоени од државата и се еднакви пред законот.

Според предлагачот, причините за ваквата предлог-уставна интервенција била „да се осигура рамноправноста на сите верски организации во државата“³⁷.

Ако се земе предвид плуралниот карактер на верската слика во Македонија се заклучува дека со предложенава измена предлагачот имал за цел на повисоко место да ги стави двете најголеми, а не и сите позначајни конфесионални заедници во земјата.

И на крај третиот предложен амандман на член 19³⁸ имал предвидено сосема ново решение, кое било предложено да гласи:

Верските заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот.

Во образложението на уставниот амандман што го поднел предлагачот, „посебното истакнување на МПЦ како значајна институција во борбата за еманципација на македонскиот народ требало да се направи со друг акт, а не со Уставот, кој требал да го дефинира единствено општиот однос на државата кон религиите“³⁹.

Ниту еден од предложените три амандмани на член 19 не го добиле потребното мнозинство, со што се останало на неговиот првичен текст.

Член 19, став 3 и 4 биле повторно предмет на уставни преговори во 2001 година при потпишувањето на Рамковниот договор⁴⁰.

За време на преговорите во Охрид бил утврден еден текст на Амандман VII со кој требало се сменат ставовите 3 и 4 на член

³⁷ Мухамед Халили, пратеник на ПДП, Амандман II на Предлог-уставот на Република Македонија, *op.cit.*

³⁸ Пратеничка група на СДСМ, Амандман II на Предлог-уставот на Република Македонија, Архива на Собранието на Република Македонија, 41/4495, 7.11.1991.

³⁹ Пратеничка група на СДСМ, Амандман II на Предлог-уставот на Република Македонија, *op.cit.*

⁴⁰ Рамковен договор, Влада на Република Македонија Секретаријат за спроведување на рамковниот договор (siofa.gov.mk), 7.3.2018.

19⁴¹, за да потоа како предлог до Собранието биде доставен сосема друг текст кој е и усвоен, и денес е составен дел на Уставот:

„Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи...“

Во предлогот доставен при пишувањето на Рамковниот договор, во член 19 во ставовите 3 и 4, покрај тоа што било предвидено да се спомене МПЦ, било предложено да се споменат поименично само ИВЗ и Католичката црква, а не и останати верски организации, со што споменатите два става гласеле вака:

„Македонската православна црква, Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква и другите верските заедници и религиозни групи...“.

За време на дебатата во Собранието, промената на договорениот член била предмет на остри дискусии преку кои повторно дошле до израз различните позиции на политичките партии по однос на прашањето за односот на државата кон верските организации и групи.

Според дел од партиите, „спомнувањето на Евангелско-методистичката црква во Уставот претставува злоупотреба на јавната функција од страна на претседателот на РМ⁴², кој тогаш ѝ припаѓал на оваа верска заедница, бидејќи „постојат и други верски деноминации кои имаат поголем број членови од Евангелско-методистичката црква, а не се споменати во Уставот“⁴³.

⁴¹ Рамковен договор, *op.cit.*

⁴² Никола Поповски, пратеник на СДСМ, 86. Седница на Собранието на Република Македонија петто продолжение, Стенографски белешки, (*sobranie.mk*), 7.3.2018, стр.: 15-16.

⁴³ Никола Поповски, пратеник на СДСМ, 86. Седница на Собранието на Република Македонија петто продолжение, Стенографски белешки, *op.cit.*

Друга група пратеници изразиле сериозно незадоволство од Амандман VII, затоа што по името на МПЦ, се додале зборовите „како и“, а по нив се спомнале поголемите верски организации. Според овие пратеници, ваквата зборовна конструкција „ги става во нерамноправна позиција другите верски организации“⁴⁴, мислејќи првенствено на ИВЗ.

Трета група пратеници исто така се противеле на Амандман VII, бидејќи според нив „не требало поименично да се споменуваат и другите верски организации освен МПЦ, бидејќи Македонија е православна држава и затоа во неа има предност и доминантна улога православната црква“⁴⁵.

Анализата на споменатите амандмани, како и на конечниот текст на Уставот со усвоените амандмани во 2001 година на најдобар можен начин ја отсликува разноликоста на позициите на политичките партии по однос на прашањето на границите на принципот на секуларизмот во државата.

Во оваа насока може да се заклучи дека и прифатените амандмани на Уставот, се сметаат за комбинација на трите фактори кои го определуваат македонскиот модел на односи со верските организации, иако се забележува дека балансот меѓу нив бил сериозно поместен во корист на реалноста.

На МПЦ ѝ се призна првенството во однос на неа еднаквите ИВЗ, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква и Еврејската заедница, како и другите помали верски заедници и религиозни групи.

---

⁴⁴ Исмет Рамадани, пратеник на ПДП, 86. Седница на Собранието на Република Македонија петто продолжение, Стенографски белешки, (sobranie.mk), 7.3.2018, стр.: 16-17.

⁴⁵ Томислав Петровски, пратеник на ВМРО-ДПМНЕ, 86. Седница на Собранието на Република Македонија петто продолжение, Стенографски белешки, (sobranie.mk), 7.3.2018, стр.: 20-21.

З

ЗАКОН ЗА ПРАВНАТА ПОЛОЖБА НА ЦРКВА, ВЕРСКА ЗАЕДНИЦА И РЕЛИГИОЗНА ГРУПА

Првиот закон во независна Република Македонија со кој поконкретно се регулираат односите меѓу државата и верските организации, како и слободата на вероисповед е донесен во јули 1997 година.⁴⁶

Причините за донесувањето на овој Закон свој извор имале во процесите на трансформација на општествениот и политичкиот систем согласно со демократските начела, со оглед на фактот дека седум години по стекнувањето независност, во РМ во сила бил социјалистичкиот закон за правната положба на верските заедници од 1977 година⁴⁷.

Со Законот се операционализирал член 19 од Уставот⁴⁸ што се однесува на прашањето на слободата на вероисповедта и на односот на државата кон верските организации, како и другите уставни одредби, првенствено поврзани со прашањето за заштитата на човековите права и слободи.

Целта на Законот била на единствен начин да се уредат односите во сферата на вероисповедта во РМ во согласност со уставните начела, како и во согласност со цивилизациските дострели и меѓународните стандарди, бидејќи одредбите на дотогаш важечкиот Закон за правната положба на верските заедници од 1977 година, според предлагачите, биле оптоварени со идеолошки елементи кои во суштина не кореспондирале со новата демократска реалност во РМ⁴⁹.

Неполна година по донесувањето на Законот за верските заедници и религиозните групи биле поднесени до Уставниот суд на РМ три иницијативи за укинување на неколку негови одредби, или поконкретно:

---

⁴⁶ Закон за верските заедници и религиозните групи, Службен весник на Република Македонија, год.: LIII, бр.: 35, Скопје, 23.7.1997, стр.: 1426-1429.

⁴⁷ Закон за правната положба на верските заедници, Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, год.: XXXIII, бр.: 39, Скопје, 14.11.1977, стр.: 860-862.

⁴⁸ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, op.cit.

⁴⁹ Предлог за донесување на закон за верските заедници и религиозните групи, причини за донесувањето на Законот, Архива на Собранието на Република Македонија 313/1, 31.1.1997.

- » **Прво**, со иницијативата од 1998 година⁵⁰ поднесена од повеќе протестантско-христијански деноминации било предложено да се поведе постапка за оценување на уставноста на осум члена од законот. Земајќи ја предвид иницијативата, Уставниот суд за шест члена од законот одговорил позитивно, додека за два члена се произнел негативно, односно ја отфрлил иницијативата;
- » **Второ**, со иницијативата од 1999 година⁵¹ поднесена од невладина организација било предложено да се поведе постапка за оценување на уставноста на два члена од Законот. Уставниот суд одговорил позитивно, и
- » **Трето**, со иницијативата од 2004 година⁵² поднесена од физичко лице било предложено да се поведе постапка за оценување на уставноста на два члена од Законот, при што Уставниот суд одговорил негативно, односно ја отфрлил иницијативата.

Од наведеното може да се заклучи дека **од вкупно 37 члена на Законот за верските заедници и религиозните групи, оспорени биле 12 члена, од кои за 8 уставните судии одговориле позитивно со донесување одлука за нивно укинување**, додека за 4 члена одговориле негативно, односно иницијативата била отфрлена со што овие члена и натаму останале дел од Законот.

Со поднесените иницијативи и со донесените одлуки за укинување на осум члена од Законот, овој правен акт практично ја изгубил својата основна смисла, односно станал неприменлив во практиката.

Токму од оваа причина, на истекот од првата деценија од независноста на државата, РМ сè уште не успеа до крај да ја регулира оваа област на задоволителен начин.

Десет години по стапувањето во сила на првиот закон⁵³ бил донесен вториот акт⁵⁴ со кој подетално биле уредени прашањата

⁵⁰ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.бр.: 223/1997-1-0, 28.10.1998.

⁵¹ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.бр.: 114/1999-1-0, 9.9.1999.

⁵² Уставен суд на Република Македонија, Решение у.бр.: 10/2004, 12.5.2004.

⁵³ Закон за верските заедници и религиозните групи, Службен весник на Република Македонија, год.: LIII, бр.: 35, op.cit.

⁵⁴ Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, Скопје, 20.9.2007, стр.: 1-4.

за односите на РМ со верските организации, како и слободата на вероисповед.

Причините за донесувањето на вториот Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група ги наоѓаме во нефункционалноста на претходниот закон најмногу како резултат на донесените две одлуки на Уставниот суд со кои беа укинати голем дел од клучните членови.

Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група е составен од 37 члена, поместени во пет посебни глави.

Првата глава од Законот ги опфаќа општите одредби регулирани во 8 члена со кои:

- » **Прво**, се регулира предметот на регулирање на законот (член 1 став 1) и се потврдува уставната одредба за одвоеност на државата од верските организации (член 1 став 2);
- » **Второ**, се дефинираат категориите „црква, верска заедница и религиозна група“, под кои се подразбираат доброволна заедница на физички лица кои со своето верско убедување и изворите на нивното учење ја остваруваат слободата на вероисповедта соединети по вера и идентитет изразен со подеднакво извршување на богослужба, молитва, обреди и друго изразување на верата (член 2 став 1). **Во овој дел се согледуваат значителни разлики во однос на претходниот закон.** Имено, со новото законско решение **законодавецот не прави разлика помеѓу категориите верска заедница и религиозна група, туку употребува единствена дефиниција.** Освен тоа, во новата верзија на законот е исклучена одредбата што постоела во претходниот закон со која било предвидено дека за една вероисповед може да постои само една верска заедница;

- » **Трето**, се дефинира категоријата „верски службеник“. Станува збор за лице кое е во служба и со своето верско убедување ѝ припаѓа на одредена верска организација и врши верско-обредни, просветни, организациски и добротворни активности во согласност со нормите на врховниот орган на својата регистрирана верска организација, кои се во согласност со Уставот, законите и правните прописи во РМ (член 2 став 2);
- » **Четврто**, се определуваат правата и должностите на граѓаните во оваа област:
  1. Правото на слобода на уверување, мисла и совест, кое право во себе ја вклучува и слободата на манифестирање на верата или убедувањето, што граѓанинот сам или заедно со другите, јавно или приватно го има (член 3);
  2. Не се дозволува верска дискриминација (член 4 став 1);
  3. Верското убедување не го ослободува граѓанинот од обврските што како граѓанин ги има според Уставот, законите и другите прописи, освен ако тоа со закон или друг пропис поинаку не е уредено (член 4 став 2).
- » **Петто**, се определуваат правата на верските организации:
  1. Верските организации имаат право внатрешно слободно да се организираат со свои органи на управување, хиерархија и надлежност и да определуваат лица што ќе ги застапуваат и претставуваат [како] и да донесуваат акти во врска со тоа (член 5);
  2. Верските организации ги вршат своите активности согласно со позитивните законски прописи на РМ, [како и] меѓународните декларации и конвенции за слободата на вероисповедта и изразувањето на верата (член 7 став 1).

- » **Шесто**, се дефинира односот на државата кон верските организации:
  1. Државата го почитува идентитетот на верските организации и со нив воспоставува однос на постојан дијалог и развива облици на постојана соработка (член 6);
  2. Државните органи во рамките на своите надлежности и овластувања создаваат услови за непречено извршување на активностите на верските организации (член 7 став 2).
- » **Седмо**, се определува во кои услови и под кои околности може да се ограничи слободата на изразувањето на вероисповедта или убедувањето. Имено, тоа може да се направи единствено со закон ако е тоа неопходно во интерес на јавната сигурност, поредокот, здравјето, моралот или заштитата на правата и слободите на другите (член 8).

Во втората глава, Законот го уредува правниот статус на верските организации. Во неа законот обработува прашања во вкупно 9 члена кои се однесуваат на прашањето на стекнување правен субјективитет на верските организации. Во оваа смисла, законодавецот предвидува уште две рамки:

- » **Прво**, името и официјалните обележја на секоја нова верска организација треба да се разликуваат од називите и официјалните обележја на веќе регистрираните верски организации (член 10, став 1);
- » **Второ**, зборот „Македонија“, неговите изведенки, како и преводите на овој збор вклучително и грбот и знамето на РМ можат да се внесат во името и обележјата на верските организации на начин со кој се истакнуваат угледот и достоинството на РМ (член 10 став 2) при што за упо-

требата на името „Македонија“, Министерството за правда дава писмена согласност (член 10 став 3).

Третата глава од Законот се однесува на прашањата поврзани со богослужбата, молитвата и верскиот обред. Според Законот, овие форми на активности на верските организации се вршат во верски објекти односно во храм, џамија, молитвен дом, синагога, на гробишта, во други простории во нивна сопственост (член 18 став 1), како и во други простории и јавни места (член 18 став 2) при што верски обред може да организира и да врши верски службеник или друго лице со дозвола на верската организација (член 18 став 3).

Во законот е забрането какво било лажно претставување на верски службеник, како и злоупотреба на верските униформи и обележја на регистрираните верски организации (член 18 став 5).

Четвртата глава од Законот ги уредува прашањата поврзани со верската поука и образовните дејности преку гарантирање на правото на верските организации да изведуваат верска поука (член 21 став 1) во просториите во кои вршат верски обреди, како и во други јавни и приватни простории и места, ако со тоа не се повредува јавниот ред и мир (член 21 став 2).

Исто така, според Законот, верските организации имаат право да основаат верски образовни установи од сите степени на образование, освен од основното образование, за школување на свештени лица и верски службеници, како и ученички и студентски домови за сместување на лицата кои се школуваат во тие установи (член 22 став 1) при што тие се изедначени со другите образовни установи и нивните ученици и студенти ги имаат истите права и обврски (член 22 став 2).

Согласно со Законот, настава во верско училиште може да изведува државјанин на РМ (член 25 став 1) при што, по исклучок, доколку верските организации имаат потреба од соодветен кадар, настава може да изведува и странски државјанин, во согласност со прописите за престој на странски државјани и со одобрение на Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи (член 25 став 2).

Во законот е определено дека верските организации самостојно управуваат со верските образовни установи и другите образовни установи, како и со ученичките и студентските домови (член 26 став 1) при што одговорното лице е должно да му ги

стави на располагање на Министерството за образование и наука податоците потребни за вршење увид во нивната работа и во рок определен од тој орган да ги отстрани евентуалните недостатоци (член 26 став 2).

Законот го уредува и прашањето на верското образование во воспитно-образовните установи кои можат да организираат верско образование (член 27 став 1) при што при подготвувањето на наставниот план и програма со кои се утврдува изборниот предмет од областа на верското образование може преку Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи да бидат консултирани верските организации (член 27 став 2).

Верско образование како изборен предмет можат да изведуваат лица кои ги исполнуваат посебните услови предвидени за таа цел (член 28), при што учениците помлади од 15 години можат да посетуваат верско образование врз основа на согласност на родителите или старателите (член 29).

Во петтата глава од Законот се уредени прашањата поврзани со приходите на верските организации. Приходите на верските организации се остваруваат од сопствено финансирање, приватна филантропија, донации и други форми на финансирање (член 32), при што тие самостојно управуваат со средствата во согласност со закон и нивните внатрешни прописи (член 33 став 1), а финансирањето, како и трошењето на финансиските средства се води согласно со регулативата за непрофитните организации и организациите од јавен интерес (член 33 став 2).

Последната глава од Законот се однесува на предните и завршните одредби. Во неа се утврдени роковите во кои ќе бидат донесени подзаконските акти (член 34), обврските на Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи во однос на податоците за веќе регистрираните верски организации (член 35), како и прашањето на стапувањето во сила на законот (член 37).

3.1. ДРУГИ ЗАКОНСКИ КОНЦЕПТИ

За време на дебатата во Собранието на РМ за Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, од големиот број доставени амандмани најкарактеристични биле два кои се однесувале на прашањата што се предмет на разработка на трудот.

Со нив било предложено да се додадат два нови члена во Законот (член 7-а по член 7⁵⁵ и член 33-а по член 33⁵⁶) при што предлагачите предвиделе четири нови состојби:

- » **Прво**, дека верскиот службеник не може да биде повикан да сведочи за фактите и околностите до кои дошол за време на исповед (предлог-член 7-а, став 1⁵⁷);
- » **Второ**, дека ако надлежен орган лиши од слобода верски службеник, тој е должен за тоа да го извести надлежниот орган на верската организација (предлог-член 7-а, став 2⁵⁸);
- » **Трето**, дека РМ ја штити службената униформа, нејзините делови, како и обележјата, чинот и достоинството на верските службеници на начин на кој се истакнува угледот на верската организација (предлог-член 7-а, став 3);
- » **Четврто**, била предвидена можноста државата да го финансира здравственото, пензиското и инвалидското осигурување на свештените лица на верските организации (предлог-член 33-а, став 1⁵⁹) сразмерно со бројот на верниците на регистрираните верски организации (предлог-член 33-а, став 2⁶⁰).

---

⁵⁵ Александар Спасеновски заедно со група пратеници на ВМРО-ДПМНЕ и на ДПА, Амандман за додавање нов член 7-а на Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група, 3230/3, 31.8.2007.

⁵⁶ Александар Спасеновски заедно со група пратеници на ВМРО-ДПМНЕ и на ДПА, Амандман за додавање нов член 33-а на Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група, 3230/2, 31.8.2007.

⁵⁷ Александар Спасеновски заедно со група пратеници на ВМРО-ДПМНЕ и на ДПА, Амандман за додавање нов член 7-а на Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група, *op.cit.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Александар Спасеновски заедно со група пратеници на ВМРО-ДПМНЕ и на ДПА, Амандман за додавање нов член 33-а на Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група, *op.cit.*

⁶⁰ *Ibid.*

Причините за предлагање на споменатите предлог-законски амандмани од страна на предлагачите биле поврзани со две теми:

- » **Прво**, зајакнување на слободата на вероисповед како темелна уставна вредност и уставна слобода,⁶¹ и
- » **Второ**, поради потребата од зајакнување на автономијата на верските организации⁶².

За разлика од предлагачите кои ги образложиле своите причини за предлагање на амандманите, противниците сметале дека прашањата што биле предложени во амандманите требало да бидат уредени со други акти, а не со закон, како и дека ако тие биле прифатени можеле да создадат значителни обврски за државата за кои не било извесно дали државата би можела да ги исполни.⁶³

И во однос на овие амандмани, како и во претходните случаи при усвојувањето на Уставот, како и при донесувањето на Законот за верските заедници и религиозните групи повторно дошле до израз различните ставови на политичките партии околу границите на секуларизмот во РМ.

На крајот двата амандмана не го добиле потребното мнозинство со што истите не станале составен дел од Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група.

3.2. РЕШЕНИЈА И ОДЛУКИ НА УСТАВНИОТ СУД

Неполни две години по донесувањето на Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, во 2009 година, до Уставниот суд

---

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ 67. Седница на Собранието на Република Македонија, Стенографски белешки, 5.9.2007, стр.: 16-17.

била поднесена иницијатива⁶⁴ за оценка на уставноста на дел од членовите на Законот со Уставот на РМ.

Со иницијативата, подносителот барал да се оцени усогласеноста на член 4, став 2⁶⁵, како и членовите 27⁶⁶, 28⁶⁷ и 29⁶⁸ од Законот со Уставот на РМ.

Во однос на прашањето за усогласеноста на член 4 став 2 од законот со Уставот, Уставниот суд се произнесол негативно, односно ја отфрлил иницијативата во тој дел, додека во однос на усогласеноста на членовите 27, 28 и 29 од Законот со Уставот, при што станува збор за членови со кои се уредува прашањето на верското образование во јавните училишта, уставните судии одлучиле да поведат постапка за оценување на нивната уставност.

По спроведената постапка пред Уставниот суд била донесена Одлука⁶⁹ (22.9.2010) со која биле укинати посочените членови поради нивната неуставност. Како што се изјасниле уставните судии, со наведените членови од законот се надминува академскиот и неутрален карактер на наставата, што инаку е карактеристика на јавното, државно образование и се инволвирала државата во организирањето на таква верска настава, наспроти изнесениот принцип на одвоеност на државата од црквата.

---

⁶⁴ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.бр.: 104/2009-0-0, 23.6.2010.

⁶⁵ Член 4 став 2 од Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група - Верското убедување не го ослободува граѓанинот од обврските што како граѓанин ги има според Уставот, законите и другите прописи, освен ако тоа со закон или друг пропис поинаку не е уредено (Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, ор.цит.).

⁶⁶ Член 27 од Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група - Во воспитно-образовните установи може да се организира верско образование како изборен предмет согласно со закон. При подготвувањето на наставниот план и програма со кои се утврдува изборниот предмет од областа на верското образование може преку органот надлежен за работите во врска со односите меѓу државата и верските заедници да бидат консултирани црквата, верската заедница и религиозната група (Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, ор.цит.).

⁶⁷ Член 28 од Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група - Верско образование како изборен предмет можат да изведуваат лица кои ги исполнуваат посебните услови предвидени за таа цел (Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, ор.цит.).

⁶⁸ Член 29 од Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група - Учениците помлади од 15 години можат да посетуваат верско образование како изборен предмет врз основа на согласност на родителите или старателите (Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, ор.цит.).

⁶⁹ Уставен суд на Република Македонија, Одлука у.бр.: 104/2009-0-1, 22.9.2010.

4

**ОСТАНАТИ
АКТИ СО КОИ СЕ
ОПРЕДЕЛУВА СТАТУСОТ
НА РЕЛИГИИТЕ
И СЛОБОДАТА НА
ВЕРОИСПОВЕД ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Наспроти анализираните уставни и законски одредби, **пристапот на РМ во однос на прашањата поврзани со статусот на верските организации, како и остварувањето на слободата на вероисповед се определува и со некои други нормативни акти усвојувани низ годините, а преку кои може да се скицира и да се одреди карактерот на македонскиот плурален модел на секуларизам.**

Станува збор за акти со кои правно се регулира прашањето за докажувањето на верската припадност на граѓаните, акти со кои се обезбеди враќањето на сопственоста на имотот на верските организации – преку процесот на денационализација; акти што се однесуваат на заштитата од дискриминација по верска основа; приговорот на совеста; изучувањето на веро-науката во основното образование; верскиот благослов во државните училишта; статусот на високообразовните институции на верските организации; државното одбележување на верските празници; статусот на актите на верските организации во правниот систем на РМ, како и актите што ја уредуваат државната поддршка на МПЦ во борбата за сопствената автокефалност.

Во продолжение следува нивно конкретно објаснување.

4.1. ДОКАЖУВАЊЕ НА ВЕРСКА ПРИПАДНОСТ

Со Уставот на РМ, како и со законските прописи што произлегуваат од него е утврдена правната рамка во која се уредува односот на државата кон верските организации, како и остварувањето на слободата на вероисповед.

Она што може да се забележи од досега изнесеното е дека **не постојат јасни и прецизни законски одредби што го уредуваат прашањето како граѓаните на РМ ја докажуваат својата припадност кон одредена вероисповед ако има потреба од такво нешто.**

Во оваа смисла, Уставот на РМ⁷⁰ им го гарантира ова право на граѓаните без да бидат определени одредени критериуми за таа цел.

Законот за верските заедници и религиозните групи од 1997 година⁷¹, како и Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група од 2007 година⁷², само начелно ја имаат разработено уставната логика во овој дел впуштајќи се единствено во определувањето на правата и должностите на граѓаните.

Така, на пример, постапувајќи по барањето на лицето Васко Котески за заштита од дискриминација врз основа на верска припадност предизвикана од пресуда донесена од Апелациониот суд во Битола, Уставниот суд на РМ со одлука од јули 2000 година⁷³, дал насоки за тоа како правно може да се докаже верската припадност на граѓаните во државата.

Согласно со одлуката на Уставниот суд⁷⁴, природата на случајот е следна: Васко Котески отсутствувал од работното место на 29 јануари и на 7 април 1998 година. Овие денови биле први денови на верските празници Рамазан Бајрам, како и Курбан Бајрам за верниците од муслиманската вероисповед согласно со Законот за празниците на РМ⁷⁵.

Подносителот на барањето, пред судските инстанци ја оправдал оваа своја постапка со тврдењето дека тој ја прифатил муслиманската вероисповед, поради што тој имал извлечено заклучок дека тие денови биле и за него законски неработни денови, согласно со што, лицето не смеело да трпи законски последици поради недоаѓањето на работа тие два дена.

Сепак, компанијата во која работело лицето во двата случаи, како и подоцна судовите, не го прифатиле таквото негово тврдење со што неговото отсуство од работа го сметале за неосновано поради што и соодветно го санкционирале.

---

⁷⁰ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, op.cit.

⁷¹ Закон за верските заедници и религиозните групи, Службен весник на Република Македонија, год.: LIII, бр.: 35, op.cit.

⁷² Закон за верските заедници и религиозните групи, Службен весник на Република Македонија, год.: LIII, бр.: 35, op.cit.

⁷³ Уставен суд на Република Македонија, Одлука у.бр.: 220/1999-0-0, 12.7.2000.

⁷⁴ Уставен суд на Република Македонија, Одлука у.бр.: 220/1999-0-0, op.cit.

⁷⁵ Закон за празниците на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија год.: VXIII, бр.: 18, Скопје, 15.2.2007, стр.: 4-5.

Уставниот суд постапувајќи по барањето на Васко Котески ја поставил дилемата дали правно може да се докаже припадноста, односно неприпадноста на едно лице кон исламската, или кон некоја друга вероисповед?

Подносителот на барањето усно изјавил дека има исламска вероисповед со укажување дека припадноста кон одредена вера ниту самиот требал да ја докажува, ниту друг смеел да бара од него докажување, ниту пак постоела основа за изведување на докази за нејзина потврда.

И Апелациониот суд бил на ставот дека верската припадност на лицето не можела да биде докажана со ниту еден објективен факт, поради што извлекол заклучок дека давањето изјава од страна на лицето дека ја прифатил муслиманската вероисповед значело единствено правдање на отсуството од работното место и ништо повеќе од тоа.

Имајќи ги предвид овие факти, при постапувањето во врска со барањето на Котески, Уставниот суд се водел од два критериума:

- » **Прво**, дека владеењето на правото е темелна вредност на уставниот поредок на РМ, под што треба да се подразбере доминација на објективизираната правна норма над субјективната волја при барање на остварувањето на правата и слободите на граѓаните загарантирани со Устав, и
- » **Второ**, дека согласно со укажувањата на верските организации, постојат објективизирани критериуми за определување на припадност на еден граѓанин на христијанско или на исламско верско уверување.

Уставните судии во одлуката заклучиле дека нужно мора да се утврдат објективните факти за припадност на една личност кон одредена вероисповед.

Во таа смисла, тие ги анализирале исказите на подносителот на барањето и утврдиле дека неговите верски уверувања не се совпаѓале со исламската религија. Врз основа на ова, Уставниот суд заклучил дека Апелациониот суд во Битола со донесената пресуда не извршил дискриминација по верска основа врз лицето Васко Костески.

Од споменатото може да се заклучи дека во **РМ припадноста кон одредена вероисповед граѓаните треба да ја докажат преку одредени објективни факти, а не само врз основа на поднесување исказ/изјава дека припаѓаат кон одредена вероисповед.** Такви објективни факти можат да бидат:

- » **Прво**, вербални преку давање искази/изјави дека ги познаваат основните теолошки вредности на односната вероисповед;
- » **Второ**, фактички со приложување на документ или друг акт од страна на односната верска организација дека е соодветната личност нејзин припадник, и
- » **Трето**, друг материјален доказ од кој неспорно ќе се извлече заклучок дека е соодветната личност припадник на односната вероисповед.

4.2. ВРАЌАЊЕ НА СОПСТВЕНОСТА - ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА

Еден од носечките елементи согласно со кои се определува односот на РМ кон верските организации, меѓу другото, е и прашањето на враќањето, денационализацијата на имотот на верските заедници и организации.

Во претходниот систем, во времето кога Македонија била дел од СФРЈ, постоеле процеси на одземање на имотите на црквата од страна на Федерацијата, односно од страна на Социјалистичка Република Македонија. Со ваквите процеси бил нанесен сериозен удар врз религиите и врз верските објекти и организации.

Со осамостојувањето на РМ како независна и демократска држава, прашањето за денационализацијата на имотот било ставено како приоритетно во смисла на исправање на оваа историска неправда.

Првиот закон за денационализација бил донесен на 29.4.1998 година.⁷⁶

Со него верските организации биле исклучени од процесот, бидејќи во член 1⁷⁷ било предвидено дека враќањето на сопственоста врз имотот се однесувало единствено за физичките лица, државјани на РМ.

Оваа состојба била исправена со Законот за изменување и дополнување на законот за денационализација од 20.4.2000 година,⁷⁸ кога беа направени и конкретни измени. Имено, со членот 1-а бил проширен опфатот на денационализацијата, меѓу другото, и за верските организации. Со овој член било предвидено да биде вратен целиот имот на верските организации, односно, ако тоа не било можно било предвидено да им се даде соодветен надомест на физичките лица, и на верските храмови, манастири и вакафи одземени по 2 август 1944 година врз основа на:

- » **Прво**, прописите со кои било вршено општото одземање и ограничување на сопственоста;
- » **Второ**, прописите за одземање на имотот поради остварување на општокорисни цели, како и имот што бил експроприран поради остварување на општо корисни цели, односно општ интерес ако не се исполнети условите за враќање на имотот според одредбите за експропријација, и
- » **Трето**, без правна основа.

Во оваа смисла, посебно значаен бил и членот 1-б од законот со кој биле дефинирани категориите „верски храм“ (под што се подразбира христијанска црква и молитвен дом, исламска џамија, и еврејска

⁷⁶ Закон за денационализација, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 20, 29.4.1998, стр.: 1086-1091.

⁷⁷ Закон за денационализација, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 20, op.cit.

⁷⁸ Закон за изменување и дополнување на Законот за денационализација, Службен весник на Република Македонија, год.: LVI, бр.: 31, 20.4.2000, стр.: 1828-1830.

синагога), како и „верски вакаф“ (под што се подразбира неотуѓив имот наменет за религиозни и хумани цели).

Во однос на верските организации, посебно важна била главата IV-а со наслов: „посебни одредби“, кои се однесувале на враќањето на имотите на Евреите од Македонија. Согласно со законот, предмет на денационализација биле имотите на Евреите од Македонија кои своите имоти ги напуштиле со присилната депортација во фашистичките логори, а не го преживеале погромот и немале наследници (член 63-а).

Во однос на постапката за враќање на имотите, односно за плаќање на надомест во случај да не може имотот да биде вратен, органот за денационализација ја поведува по службена должност штом дојде до сознанија дека такви имоти постоеле, при што во оваа постапка може да се вклучи директно и Заедницата на Евреите од РМ (член 63-б).

Вратениот имот, односно дадениот надомест согласно со законот влегува во состав на Фондот на Холокаустот на Евреите од Македонија, кој добил својство на правно лице. Со него според законот управува управен одбор составен од еднаков број претставници определени од Владата на РМ и од Заедницата на Евреите од РМ (член 63-в).

Член 63-г од законот предвидува дека средствата од Фондот можат да бидат наменети за изградба на дом на холокаустот на Евреите од Македонија.

Со усвојувањето на измените на Законот за денационализација од 2000 година, РМ конечно ја исправи историската неправда, меѓу другите, и кон верските организации. **Враќањето на сопственоста, направено со овој закон се смета за значаен фактор кој ја одредил и детерминирал новата демократска реалност во државата.** Иако големите неправди направени во времето на социјалистичкиот систем во минатото не можеле во целост да бидат исправени, сепак се смета дека со извршените процеси на демократизација, како и со денационализацијата на имотите на верските организации, државата успеа да затвори едно горко прашање од поновата македонска историја.

4.3. ЗАШТИТА ОД ВЕРСКА ДИСКРИМИНАЦИЈА

Уставот ги дефинира основните слободи и правата на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право и утврдени со највисокиот правен акт како темелна вредност на уставниот поредок.

Основните слободи и права на човекот и граѓанинот заземаат централно место во нормативниот дел на највисокиот правен акт. Во контекст на трудот, посебно значаен е член 9 од Уставот⁷⁹ во кој е предвидено дека сите граѓани се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјално потекло, имотната и општествената положба, политичкото, како и верското уверување.

Со овој член е утврдено и дека граѓаните се еднакви пред Уставот и законите. Уставот пропишува дека слободите и правата можат да бидат ограничени само во време на воена или вонредна состојба во државата, при што таквото ограничување не смее да биде дискриминаторско врз основа на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, национално или социјално потекло, имот или општествена положба.

Заштитата од дискриминација (посебно врз основа на припадност кон верска организација или поради верско уверување) е предмет на регулирање во поголем број закони поделени во две групи:

- » **Прво**, закони што ја утврдуваат општата рамка на заштита од дискриминација, и
- » **Второ**, конкретни закони што ја уредуваат детално оваа проблематика.

Општата рамка за заштита од дискриминација, вклучително и онаа што се однесува на верската при-

---

⁷⁹ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, оп.цит.

падност, е утврдена во Законот за спречување и заштита од дискриминација⁸⁰ донесен во април 2010 година.

Со него државата обезбедува спречување и заштита од дискриминација (член 1), подеднакво за сите правни и физички лица во државата (член 2). Во конкретна смисла, според Законот се забранува:

- » **Прво**, директна или индиректна дискриминација;
- » **Второ**, повикување и поттикнување на дискриминација, и
- » **Трето**, помагање во дискриминаторско постапување.

Заштитата и спречувањето на дискриминацијата се однесува на секој граѓанин без разлика на полот, расата, бојата на кожа, родот, припадноста на маргинализирана група, етничката припадност, јазикот, државјанството, социјалното потекло, другите видови уверувања, образованието, политичката припадност, личниот или општествен статус, менталната и телесната попреченост, возраста, семејната или брачната состојба, имотниот статус, здравствената состојба или која било друга основа предвидена со законот или со ратификуван меѓународен договор, вклучително и религијата односно верското уверување (член 3).

Вака дефинираната основа, согласно со член 4 се однесува не само на физичките лица, туку и на сите државни органи, органите на единицата на локалната самоуправа, правните лица со јавни правни овластувања, како и на останатите правни лица.

Во Законот се обработени и посебните облици на дискриминација. Од аспект на темата на овој труд, посебно се значајни:

- » Директната дискриминација под која се подразбира секое неповолно постапување, разликување, исклучување или ограничување што како последица има или би можело да има одземање, нарушување или ограничување на еднаквото уживање на човековите права и основни слободи (член 6 став 1);
- » Индиректната дискриминација под која се подведува секое ставање на некое лице или група во неповолна по-

---

⁸⁰ Закон за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник на Република Македонија год.: LXVI, бр.: 50, Скопје, 13.4.2010, стр.: 54-66.

ложба во споредба со други лица или групи наспроти очигледно неутралните одредби, критериуми или практики освен кога таквите одредби, критериуми или практики, произлегуваат од оправдана цел, а средствата за постигнување на таа цел се соодветни и неопходни (член 6 став 2).

- » Вознемирувањето и понижувачкото постапување под што се подразбира повреда на достоинството на лице или на група кое произлегува од дискриминаторска основа или создавање заканувачка, непријателска, понижувачка или застрашувачка средина, пристап или практика. (член 7 став 1);
- » Повикувањето и поттикнувањето на дискриминација под што се подразбира секоја активност со која некое лице или група директно или индиректно повикува, охрабрува, дава упатства или поттикнува друго лице или група да изврши дискриминација (член 9);
- » Виктимизацијата под што се подразбира неповолното однесување кон едно лице, вклучително и трпење на штетни последици заради тоа што презело активности за заштита од дискриминација (член 10), како и
- » Потешките облици на дискриминација под што се подразбира дискриминацијата кон одредено лице по повеќе дискриминаторски основи (повеќекратна дискриминација), дискриминација направена повеќе пати (повторена дискриминација), која е правена подолго време (продолжена дискриминација) или која со своите последици особено тешко го погодува дискриминираното лице (член 12).

Во законот се поместени и одредбите поврзани со прашањето на исклучоците од дискриминација. Во оваа смисла од посебно значење се сметаат следните исклучоци:

- » **Прво**, различниот третман на лица кои не се државјани на РМ во врска со слободите и правата утврдени во Уставот, во законите и меѓународните договори кон кои пристапила нашата држава, а кои непосредно произлегуваат од државјанството на РМ (член 14 алинеја 1);
- » **Второ**, различниот третман на лицата врз основа на религија, уверување, пол или други карактеристики во врска со занимање кое се одвива во религиозни институции или организации кога, според карактерот на конкретното занимање или поради условите во кои се остварува религијата, уверувањето, полот или други карактеристики претставуваат суштинско барање, од гледна точка на институцијата или организацијата, кога е целта легитимна, а условот не го пречекорува потребното ниво за реализација (член 14 алинеја 3);
- » **Трето**, различниот третман на лицата врз основа на религија, уверување, пол или други карактеристики во врска со образованието и обуката за целите на занимањето поврзано со конкретна религија (член 14 алинеја 4);
- » **Четврто**, ако членовите и органите на цркви и верски заедници, граѓанските организации, политичките партии, синдикатите и други организации запишани постапуваат во согласност со својата доктрина, уверувања или верувања или целите утврдени во своите статuti, програми или прописи (член 14 алинеја 5);
- » **Петто**, уредувањето на бракот, вонбрачната заедница и семејството исклучиво како заедница на спротивни полови, односно на еден маж и на една жена (член 14 алинеја 6);
- » **Шесто**, остварувањето на уставно гарантираното начело на слобода на говорот, јавниот настап, мислење и јавното информирање (член 14 алинеја 7), како и
- » **Седмо**, мерките за заштита на посебноста и идентитетот на лицата кои припаѓаат на етнички, јазични, вклучително и верските малцинства во насока на остварување на нивното право да го негуваат и да го развиваат сопствениот идентитет индивидуално или во заедница со другите членови на нивната група, како и да поттикнуваат услови

за унапредување на таквиот идентитет (член 15 алинеја 8).

На вака поставениот систем на заштита од дискриминација се надоврзуваат и одредбите од Законот што ја поставуваат институционалната основа на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, задолжена за спроведување на одредбите од Законот.

Во однос на поединечните закони со кои РМ ја осигурува заштитата на граѓаните од дискриминација, а посебно врз основа на верската припадност, ги издвојуваме следниве поважни акти:

» Кривичниот законик⁸¹. Во овој акт, прашањето на недискриминација, меѓу другото и врз основа на верска припадност или верско уверување е споменато во три члена:

1. Во главата 15, која се однесува на кривични дела против слободите и правата на човекот и на граѓанинот, во член 137 е наведено дека тој којшто врз основа на разлика на полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото уверување, имотната и општествената положба, јазикот или друго лично својство или околност вклучително и верското уверување, ќе му одземе или ограничи права на човекот и граѓанинот, утврдени со Уставот, закон или со ратификуван меѓународен договор или кој врз основа на овие разлики им дава на граѓаните повластици спротивни на Уставот, закон или ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.
2. Во главата 28, која се однесува на кривичните дела против државата, во член

---

⁸¹ Кривичен законик, Службен весник на Република Македонија год.: ЛII, бр.: 37, Скопје, 29.7.1996, стр.: 1522-1574.

319 е дефинирано дека тој којшто со присилба, малтретирање, загрозување на сигурноста, излагање на подбив на националните, етничките вклучително и верските симболи, со оштетување туѓи предмети, со сквернавење споменици, гробови или на друг начин ќе предизвика или ќе разгори национална, расна, вклучувајќи ја и верската омраза, раздор или нетрпеливост, ќе се казни со затвор од една до пет години.

3. Во главата 44, која се однесува на кривичните дела против човечноста и меѓународното право, во член 403 е определено дека тој којшто со намера наполно или делумно да уништи некоја национална, етничка, расна вклучително и верска група, ќе нареди да се вршат убиства или тешки повреди на телото или тешко нарушување на физичкото или душевното здравје на членовите на групата или присилно раселување на населението или групата да се стави во такви животни услови што доведуваат до наполно или делумно истребување на групата или да се применат мерки со кои се спречува раѓање меѓу припадниците на групата или да се врши присилно преселување на деца во друга група или тој којшто со иста намера ќе изврши некое од наведените дела, ќе се казни со затвор од најмалку десет години или со доживотен затвор.

» Законот за судовите⁸² утврдува дека секој има право на еднаков пристап пред судовите во заштитата на човековите права и правно заснованите интереси (член 6). При изборот на судиите и судиите поротници, пак, согласно со законот, не смее да има дискриминација во однос на полот, расата, бојата на кожа, националното или социјалното потекло, имотната или општествената положба, политичкото, како и верското уверување (член 43 став 1).

---

⁸² Закон за судовите, Службен весник на Република Македонија, год.: LXII, бр.: 58, Скопје, 11.5.2006, стр.: 1-26.

- » Законот за јавното обвинителство⁸³. Овој акт утврдува дека „јавниот обвинител во вршењето на функцијата обезбедува еднаквост пред законот независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, имотната и општествената положба, политичкото, како и верското уверување (член 5 став 2). Исто така, Законот изрично ја забранува дискриминацијата при изборот на јавен обвинител и го гарантира начелото на соодветна и правична застапеност (член 43).
- » Законот за извршување на санкциите⁸⁴. Овој акт ја забранува дискриминацијата врз основа на расата, бојата на кожата, полот, јазикот, верата, политичките или други уверувања, националното или социјалното потекло, сродството, имотната и општествената положба или некој друг статус на лицето спрема кое се извршува санкцијата. Верските чувства, личното уверување и моралните норми на лицата спрема кои се извршуваат санкциите мора да се почитуваат (член 4 став 2 и 3). Во таа насока, со Законот се утврдува и дека службените лица своите обврски треба да ги извршуваат чесно и непристрасно, без злоба и лоша намера, независно од положбата, полот, расата, националноста, вероисповедта и политичките уверувања на осудените лица (член 163 став 2).
- » Законот за внатрешни работи⁸⁵. Во овој акт, во главата која се однесува на општите одредби, во член 2 алинеја 4, каде се дефинира категоријата „внатрешни работи“ е предвидено дека внатрешните работи претставуваат, меѓу другото и спречување на разгорување на на-

⁸³ Закон за јавното обвинителство, Службен весник на Република Македонија, год.:LXIII, бр.: 150, Скопје, 12.12.2007, стр.: 41-68.

⁸⁴ Закон за извршување на санкциите, Службен весник на Република Македонија, год.:LXII, бр.: 2, Скопје, 9.1.2006, стр.: 2-63.

⁸⁵ Закон за внатрешни работи, Службен весник на Република Македонија, год.: LXV, бр.: 92, Скопје, 24.7.2009, стр.: 4-42.

ционална, расна вклучително и верска омраза и нетрпеливост.

- » Законот за социјална заштита⁸⁶ во остварувањето на правата од областа на социјалната заштита изрично забранува директна или индиректна дискриминација врз основа на пол, раса, боја на кожата, национална, социјална, политичка, верска, имотна и општествена припадност. Законот нагласува дека таквата забрана се однесува подеднакво на јавните установи за социјална заштита основани од Владата на Република Македонија, од општините, градот Скопје, на приватните установи за социјална заштита формирани од правни или физички лица и на здруженијата на граѓани и физички лица кои вршат работи од областа на социјалната заштита (член 20).
- » Законот за политичките партии⁸⁷. Во овој акт, во воведниот дел, во член 3 алинеја 3, меѓу другото е дефинирано и дека програмата, статутот и програмата на политичките партии не можат да бидат насочени кон разгорување на национална, расна вклучително и верска омраза и нетрпеливост.
- » Закон за здруженија и фондации⁸⁸. Во овој акт поместени се две одредби во врска со заштитата од дискриминација и на верски план. Во член 4 став 2 е определено дека ќе биде забрането основање на организација ако програмата и нејзиното дејствување се насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на РМ, поттикнување и повикување на воена агресија и разгорување на национална, расна вклучително и верска омраза и нетрпеливост, презема активности кои се спротивни на Уставот или на закон и се повредуваат слободите и правата на други лица. Во член 65 алинеја 2, пак, кој се однесува на забраната на работа на веќе регистрирано здружение

---

⁸⁶ Закон за социјална заштита, Службен весник на Република Македонија, год.: LXV, бр.: 79, Скопје, 24.6.2009, стр.: 11-67.

⁸⁷ Закон за политичките партии, Службен весник на Република Македонија, год.: LX, бр.: 76, Скопје, 27.10.2004, стр.: 1-9.

⁸⁸ Закон за здруженија и фондации, Службен весник на Република Македонија, год.: LXVI, бр.: 52, Скопје, 16.4.2010, стр.: 2-26.

или фондација е дефинирано дека ќе се забрани работата на една организација доколку истата во своето работење, меѓу другото, разгорува и верска омраза и нетрпеливост.

- » Законот за работни односи⁸⁹. Во овој акт, исто така е содржана одредба поврзана со прашањето на недискриминацијата. Имено, во член 6 став 1 е предвидено дека работодавачот не смее барателот на вработување или работникот, да го става во нееднаква положба заради расно или етничко потекло, бојата на кожата, полот, возраста, здравствената состојба, односно инвалидност, политичко, вклучително и верско или друго убедување.
- » Законот за средното образование⁹⁰. Во овој акт прашањето на недискриминацијата е регулирано со член 3, каде е утврдено дека секој под еднакви услови утврдени со закон, има право на средно образование, како и дека не се дозволени дискриминации засновани на пол, раса, боја на кожа, национално и социјално потекло, политичко уверување, имотна и општествена положба, како и верското уверување.
- » Законот за културата⁹¹. Во овој акт, прашањата поврзани со недискриминацијата во културата се регулирани со член 3, каде е дефинирано дека секој има право независно од возраста, образованието, верската, етничката или друга припадност на слободно творештво, непрофесионално или професионално, како и право на обвразование од областа на културата.

---

⁸⁹ Закон за работните односи, Службен весник на Република Македонија, год.: LXVI, бр.: 158, Скопје, 9.12.2010, стр.: 144-185.

⁹⁰ Закон за средното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LVIII, бр.: 52, Скопје, 10.7.2002, стр.: 10-20.

⁹¹ Закон за култура, Службен весник на Република Македонија, год.: LIX, бр.: 49, Скопје, 25.7.2003, стр.: 16-21.

4.4. ПРАВО НА ПРИГОВОР НА СОВЕСТА

Приговорот на совеста претставува **изведено право од слободата на уверувањето, совеста и мислата, како и слободата на вероисповед.** Правото на приговор на совеста е средство кое овозможува едно лице да избегне определени законски обврски поради тоа што нивното исполнување е во конфликт со неговите верски, морални, филозофски и хуманитарни убедувања⁹².

Ова право во најголема мера доаѓа до израз во сферата на одбраната, каде лица под определени услови можат да побараат (а, државата да им дозволи) да бидат изземени од граѓанската должност да служат воен рок, односно државата обезбедува услови овие лица да го остварат своето право, но и својата обврска на одбрана на државата на начин кој нема да биде во колизија со нивните интимни, лични убедувања.⁹³

Во РМ, правото на приговор на совеста за прв пат било утврдено со првиот Закон за одбрана во 1992 година⁹⁴, потоа со вториот закон од 2001⁹⁵ заклучно со законските измени во 2006 година⁹⁶, со кои се укина служењето на воениот рок односно се вовеле концептот на професионална војска.

Во меѓувреме, посебно по донесувањето на Законот од 2001 година, Уставниот суд расправал по повеќе иницијативи поврзани со остварувањето на ова право при што соодветно се произнел.

Сиве овие закони, како и решенијата и одлуките на Уставниот суд ги поставиле дефинициите и границите на правото на приговор на совеста во уставно-правниот систем на РМ.

Со првиот закон за одбрана, прашањето на правото на приговор на совеста е регулирано во рудиментирана форма без експлицитно споменување. Врз основа на член 7 став 1⁹⁷ е предви-

⁹² Уставен суд на Република Македонија, Решение, у.број: 37/2002-0-1, Скопје, 26.6.2002.

⁹³ Уставен суд на Република Македонија, Решение, у.број: 37/2002-0-1, *op.cit.*

⁹⁴ Закон за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVIII, бр.: 8, Скопје, 15.2.1992, стр.: 85-96.

⁹⁵ Закон за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: LVII, бр.: 42, Скопје, 1.6.2001, стр.: 3128-3144.

⁹⁶ Закон за изменување и дополнување на Законот за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: LXII, бр.: 58, Скопје, 11.5.2006, стр.: 26-29.

⁹⁷ Закон за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVIII, бр.: 8, *op.cit.*

дено дека служењето на воениот рок во АРМ трае девет месеци, додека по исклучок, согласно со став 2 на истиот член⁹⁸, војниците кои од верски убедувања не сакаат да примат и да носат оружје, ќе служат воен рок во траење од 14 месеци.

Од друга страна, дефиницијата на правото на приговор на совеста вообличена од Уставниот суд во 2001 година споредена со законските одредби упатува на заклучокот дека ова право е прилично стеснето во практиката, и дека истото може да биде искористено единствено од верски, но не и поради одредени морални, филозофски или хуманитарни причини. Освен тоа, во законот отсутнуваат одредби поврзани со самата постапка за остварување на правото на приговор на совеста, што сигурно имало влијание врз неговото користење во практиката.

Со вториот закон за одбрана, прашањето на правото на приговор на совеста е дополнително разработено во два члена. Имено, член 7 од Законот⁹⁹ предвидува дека служењето на воениот рок трае девет месеци (став 1), и дека таа обврска се извршува во Армијата (став 2). Со член 8 се предвидува исклучок согласно со кој, регрут во АРМ, кој од верски или морални убедувања (приговор на совеста) не сака да служи воен рок во Армијата има две алтернативи:

- » **Прво**, да служи воен рок во АРМ без оружје, или
- » **Второ**, да служи воен рок во цивилна служба при што, како и во претходниот закон од 1992 година, служењето на воениот рок за овие лица изнесува 14 месеци.

Со член 10 од Законот е утврдено дека лицата кои како регрути на АРМ имаат приговор на совеста согласно со член 8, за остварување на ова право треба да поднесат писмено барање до Министерството

---

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Закон за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: LVII, бр.: 42, op.cit.

за одбрана во рок од 15 дена од денот на приемот на поканата за регрутација, во која треба да ги наведат причините, на што ќе добијат одговор во рок од 60 дена при што против решението на Министерството за одбрана, регрутот има право на жалба до второстепената комисија при Владата на РМ.

Со вториот закон за одбрана, правото на приговор на совеста е дополнително разработено во смисла на обемот и самата процедура. Сепак, во однос на опфатот, истото е скусено и се однесува единствено на регрутите, но не и на другите лица, кои се дел од вооружените сили на РМ.

Овој факт, меѓу другото бил причина во периодот од 2002 до 2004 година, до Уставниот суд да бидат поднесени најмалку 7 иницијативи поврзани со одредбите во кои се регулира прашањето на правото на приговор на совеста при што за една иницијатива¹⁰⁰, уставните судии се произнеле позитивно.

Иницијативата била поднесена против член 10 став 1 од Законот, кој гласи:

„Регрутот кој сака да служи воен рок согласно со членот 8 од овој закон, поднесува писмено барање до Министерството за одбрана во рок од 15 дена од денот на приемот на поканата за регрутација, во кое ги наведува причините и начинот на кој сака да го служи воениот рок“.

Во Одлуката во врска со Иницијатива, Уставниот суд ги определил границите на правото на приговор на совеста преку повикување на членовите од Уставот кои се однесуваат на прашањето на човековите права и слободи, а посебно на член 8 алинеја 1 според кој основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати во меѓународното право и утврдени со Уставот претставуваат една од темелните вредности на кои почива уставниот поредок на државата; член 16 став 1 каде се гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата; член 19 став 1 и 2 според кој Уставот ја гарантира слободата на вероисповедта и гаранциите за слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата; како и член 54 став 1 и 3 според кој слободите и правата

¹⁰⁰ Уставен суд на Република Македонија, Одлука, у.број: 37/2002-0-0, 12,9,2002.

на човекот и граѓанинот можат да се ограничат само во случаи утврдени со Уставот и дека ограничувањето на слободите и правата не може да биде дискриминаторско врз основа на пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, национално или социјално потекло, имотна или општествена положба.

Врз основа на споменатите уставни одредби, Уставниот суд утврдил четири рамки за заокружување на правното разбирање на смислата и опсегот на правото на приговор на совеста во уставно-правниот систем на РМ:

- » **Прво**, приговорот на совеста претставува изведено, деривативно право кое произлегува од слободата на уверувањето, совеста и мислата и слободата на вероисповед;
- » **Второ**, приговорот на совеста претставува средство со кое му се овозможува на носителот на ова право да избегне определени законски обврски поради тоа што нивното исполнување е во конфликт со неговите верски, морални, филозофски или хуманитарни убедувања;
- » **Трето**, приговорот на совеста во сферата на одбраната се јавува тогаш кога определени лица и под строго определени услови можат да побараат, а државата да им дозволи да бидат изземени од граѓанската должност да служат воен рок при што тоа не значи дека овие лица се целосно изземени од оваа обврска;
- » **Четврто**, приговорот на совеста претставува надворешна манифестација на слободата на мислата, совеста и верата при што ова право, ја вклучува и слободата за промена на верата и уверувањето. Оттука, несомнено е дека слободата подразбира создавање, менување и укинување на одредени лични сфаќања, морални или религиозни убедувања. Тоа што во еден момент е прифатливо за човековата совест и убедувања, не значи

дека е трајно и дека не може да претрпи соодветни модификации и промени со текот на времето.

Врз основа на вака поставената правна рамка, а имајќи ја предвид дикцијата на оспорениот член 10, Уставниот суд заклучил дека законодавецот предвидел правото на приговор на совеста да го уживаат само регрутите, а не и воените обврзници, војниците или воените обврзници во резерва.

Уставните судии заклучиле дека ваквото законско решение ја дефинира слободата на совеста и уверувањето изразени преку правото на приговор на совеста како нешто непроменливо, поради фактот што законот го врзува неговото остварување во рок по кој истото не може да се оствари.

Уставниот суд зазел став дека е тоа ограничување на правото поради фактот што приговорот можел да биде поднесен само еднаш во животот, и поради оваа околност Судот одлучил да го укине член 10 став 1 од Законот за одбрана.

Во 2006 година, во однос на правото на приговор на совеста, Собранието на РМ има усвоено одредени измени на Законот за одбрана¹⁰¹ со кои се укинал воениот рок, односно се вовел концептот на професионална војска.

Така, просторот за користење на правото на приговорот на совеста бил значително намален (најмногу се користело од војниците-регрути), но не е и напoлно исчезнат со оглед дека со законот за одбрана се регулираат и прашања за мобилизација на населението. Освен тоа, со одлуката на Уставниот суд било определено дека ова право може да се користи и во други случаи.

Останува непознато, како правото на приговор на совеста, што произлегува од споменатите уставни и законски одредби и практично би можело да се остварува и во други случаи, а посебно при мобилизација на населението во контекст на член 28 од Уставот според кој одбраната на РМ е право и должност на секој граѓанин.

---

¹⁰¹ Закон за изменување и дополнување на Законот за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: LXII, бр.: 58, op.cit.

4.5. ИЗУЧУВАЊЕ НА ВЕРОНАУКАТА

Во контекст на големата дебата што е постојано актуелна, а се однесува на границите на секуларизмот, **изучувањето на верското образование (веронауката) во наставата на државните основни училишта било едно од поголемите камења на сопнување.**

Основата на регулирање на односот на РМ кон прашањето на верското образование во основните училишта се поврзува со член 44 од Уставот на РМ според кој основното образование е задолжително и бесплатно, како и член 45 според кој граѓаните имаат право, под услови утврдени со закон, да основат приватни образовни установи во сите степени на образованието, освен во основното образование при што на овие уставни одредби се надоврзуваат законите за основно образование што беа усвојувани низ годините.

Од стекнувањето на независноста на РМ до денес, правното регулирање на ова прашање е проследено со правна неизвесност, која резултираше со повеќе обиди за воведување на веронауката.

Хронолошки, можат да се диференцираат **5 периоди:**

- » **Првиот период** од 1991 до 2002 година, во кој веронауката не се изучува во основното образование;
- » **Вториот период** од 2002 до 2003 година во кој веронауката се изучува во основното образование;
- » **Третиот период** од 2003 до 2008 година, кога веронауката повторно не се изучува во основното образование;
- » **Четвртиот период** трае од 2008 до 2009 година, кога по втор пат се воведува изучувањето на веронауката и

- » **Петтиот период** од 2009 година, кога веронауката не се се изучува, но сепак се воведува одредена форма на религиско образование.

Основата на првиот период се поставува со донесувањето на првиот Закон за основно образование¹⁰² во 1995 година. Со него, во член 13 експлицитно се предвидени две забрани во основните училишта:

- » **Прво**, забрана за верско и политичко организирање, и
- » **Второ**, забрана за изведување на верско образование.

Оваа состојба трае сè до 2002 година, кога, министерот за образование со подзаконски акт¹⁰³ го вовел изучувањето на предметот верско образование во трето одделение во основното образование како факултативен предмет, со што започнал вториот период.

Една година по донесувањето на подзаконскиот акт, во ноември 2003 година, Уставниот суд на РМ по иницијативата на граѓанин донел одлука за укинување на Решението на министерот за образование¹⁰⁴, со што започнува третиот период кога веронауката повторно не се изучува во основното образование.

Уставниот суд има донесено и Одлука со која за прв пат Судот се впуштил во практично толкување на уставните и законските одредби поврзани со изучувањето на веронауката.

Анализата на одлуката упатува на најмалку 3 правни толкувања:

- » **Прво**, државата не може на граѓаните да им наметне верско дејствување во каков било вид и форма;
- » **Второ**, државата мора да ја задржи неутралноста во оваа сфера со цел граѓанинот слободно да може да се определи дали ќе прифати или нема да прифати одредена вера,

---

¹⁰² Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LI, бр.: 44, Скопје, 20.9.1995, стр.: 1129-1137.

¹⁰³ Министерство за образование и наука на Република Македонија, Решение бр.: 10-2858/1, Скопје, 3.10.2002.

¹⁰⁴ Уставен суд на Република Македонија, Одлука, у.број: 42/2003-0-0, Скопје, 5.11.2003.

дали ќе ја исповеда или нема да ја исповеда истата, дали ќе учествува или нема да учествува во верски обреди при што во овој дел влегува и слободата на определувањето дали граѓанинот ќе ги изучува светите книги на религиозната група на која ѝ припаѓа, како и на други религиозни групи, и

- » **Трето**, сите наведени делувања во правец на верско определување или само запознавање со религијата на која било религиозна група преку изучување на верските книги, граѓанинот има можност да ги реализира во рамките на верските заедници и религиозни групи и надвор од нив, но не и во рамките на државните органи или државните училишта како јавни установи.

Во контекст на одлуката на Уставниот суд, во 2008 година Собранието на РМ усвоило нов закон за основното образование¹⁰⁵, со кој, меѓу другото, во член 26 има предвидено дека во основното училиште може да се остварува и верско образование како изборен предмет при што, во преодните и завршните одредби е предвидено дека член 26 ќе почне да се применува од 1 септември 2008 година, односно од почетокот на учебната година.

Со ова започна и четвртиот период, при што за разлика од претходното воведување на веронауката, овој пат, тоа се прави не со подзаконски акт, туку со закон.

Петтиот период започна во април 2009 година, кога Уставниот суд на РМ, расправајќи по иницијатива на политичка партија повел постапка¹⁰⁶ за оценување на уставноста на член 26 од Законот за основно образование¹⁰⁷, која завршува со донесување

---

¹⁰⁵ Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.:103, Скопје, 19.8.2008, стр.: 3-44.

¹⁰⁶ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 202/2008-0-0, Скопје, 11.2.2009.

¹⁰⁷ Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.:103, op.cit.

на Одлука¹⁰⁸ со која бил укинат член 26 односно се забранува повторно изучување на веронауката во основното образование.

Според мислењето на Уставниот суд, укинувањето на член 26 од Законот за основно образование произлегло од фактот дека:

- » **Прво**, граѓаните се еднакви во слободите и правата;
- » **Второ**, на секого му се гарантира слободното изразување на верата;
- » **Трето**, верските заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот;
- » **Четврто**, верските заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и други социјални и добротворни установи;
- » **Петто**, правото да се припаѓа на одредена вера подразбира и право да не се припаѓа на ни една религија и да не се исповедува нејзиното учење;
- » **Шесто**, не постои државна религија која би била повластена и не се признаваат никакви привилегии на која било вера по која било основа, како и
- » **Седмо**, постои слобода на здружување на граѓаните заради остварување на нивните уверувања врз основа на програми и дејствувања кои не се насочени, покрај другото, и кон верска омраза и нетрпеливост.

Уставниот суд дополнително го има прецизирано правното мислење во однос на границите на секуларноста во образованието во РМ преку прашањето на веронауката. Имено, според судиите, со воведувањето на веронауката во јавното образование се надминува академскиот и неутрален карактер на наставата, што е карактеристика на јавното, државното образование и се инволвира државата во организирање на верска настава насprotи уставниот принцип на одвоеност на државата и црквата.

---

¹⁰⁸ Уставен суд на Република Македонија, Одлука у.број: 202-2008-0-1, Скопје, 15.4.2009.

Од друга страна, Судот го потенцира слободниот простор на верските заедници да основаат верски училишта како уставно загарантирано право.

Од одлуката на Уставниот суд може да се заклучи дека е РМ секуларна **држава која обезбедува верска и религиозна неутралност во образованието, при што државата не смее да презема обврски кои се во надлежност на верските заедници и религиозните групи.**

Овој став на Судот објаснува дека изучувањето на конкретни аспекти на една вероисповед може да биде во исклучива надлежност на верските заедници и религиозните групи, а не и на јавните образовни установи.

Од друга страна, пак, тоа не значи дека државата нема право да воведи во основното образование предмет, кој од секуларен (неутрален) аспект би се занимавал со прашањето на религиите. Тргувајќи од овој факт, а врз основа на член 25 став 1 од Законот за основно образование¹⁰⁹, според кој министерот за образование ја утврдува концепцијата за основното образование врз основа на која се донесуваат наставните планови и програми, бил воведен како избран предмет етиката на религиите за учениците од петто одделение, кој од секуларна гледна точка ги изучува моралните аспекти на признаените вероисповеди со Уставот на РМ.¹¹⁰

Во најновата историја на РМ, **клатното на секуларноста во областа на верското образование во јавниот образовен систем постојано се поместува. Се чини дека по втората деценија од прогласувањето на независноста на РМ е постигнат одреден баланс со тоа што државата излезе во**

---

¹⁰⁹ Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.:103, op.cit.

¹¹⁰ Биро за развој на образованието на Република Македонија, Наставна програма по предметот етика во религиите за V одделение на осумгодишното основно образование (bro.gov.mk), 2.2.2012.

пресрет на потребите на граѓаните за изучување на религиите во основното образование, но на начин со кој не се загрозува уставно утврдениот концепт на одвоеност на државата од верските организации.

4.5.1. ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ ЗА ПРАВОТО НА РЕЛИГИОЗНО ОБРАЗОВАНИЕ

Во член 2 од Првиот протокол на Европската конвенција за човековите права, која што патем речено е дел од правниот систем на Република Македонија, се вели дека „правото на образование не може да му се оспори никому. При извршувањето на своите активности преземени во областа на образованието и наставата, државата ќе го почитува правото на родителите да обезбедат образование и настава согласно на своите верски и филозофски убедувања“¹¹¹.

Следствено, државата има обврска не само да обезбеди право на образование на секого, туку и право на религиозно образование на секого. Со овозможувањето да се оствари ова право во училиштата, државата, всушност, ја извршува својата обврска кон граѓаните, а не кон црквата, верските заедници и религиозни групи.

Државата е должна да се грижи за проширување на знаењата на граѓаните со воведување и на поширока листа на изборни предмети кои ќе им бидат понудени на родителите на децата и кои ќе можат да избираат еден или два од нив согласно со нивните религиозни и филозофски убедувања.

Со оваа можност и понуда не се повредува принципот на секуларност во државата, бидејќи во ниту еден момент не се навлегува во односот држава-верски заедници, туку се овозможува непречено остварување на правото на граѓаните на образование.

Правото на запознавање со религијата, правото на учење за религиите и за сопствената религија, за нивната историја и развој **е универзално и цивилизациско право** кое е многу

---

¹¹¹ Види Европска конвенција за заштита на човековите права и основните слободи изменета со протоколите 1-14, во издание на Совет на Европа (стр. 48).

пошироко од црквата или од другите верски заедници и религиозни групи.

Религијата не се исцрпува со црквата или со другите верски објекти. Практикувањето на религиозните обреди може да се остварува и дома.

Верувањето во сопствениот религиозен правец е лично право на секој човек, а изборот на местото каде ќе го практикува тоа, и дали ќе го практикува е сосема друго прашање.

Во целиов случај државата треба да води сметка само за заштита на принципот на недискриминација, што значи да создаде услови за учење и образование на учениците на еден од повеќе понудените религиозни правци или на историјата на религијата во целина, или да им дозволи да не одбере ниту еден од понудените изборни предмети. Во оваа смисла е особено интересно мислењето на италијанскиот уставен суд.

Република Италија согласно со Уставот е секуларна држава. Според Уставниот суд принципот на секуларност е врховен принцип на уставниот поредок на Италија. Меѓутоа, Уставниот суд воопшто не го довел во прашање принципот на секуларност кога го разгледува правото на религиозно образование на децата како факултативен предмет. Родителите на децата имаат право да изберат еден од двата понудени изборни предмета согласно со членот 2 од Првиот протокол на ЕКЧП. Она на што посебно се фокусираше Уставниот суд на Италија е прашањето на уставната легитимност во задолжителната алтернатива на оние деца кои не посетуваат часови по веронаука.

Судот дошол до стојалиште дека секое задолжително алтернативно учење за учениците е дискриминаторско така што учениците чиито родители не одбрале ниту еден од понудените изборни предмети не смеат да бидат ставени во понеповолна позиција во однос на оние деца кои посетувале часови по религија. Најзначајниот дел од мислењето на Уставниот суд на Италија е оној во кој **Судот го оправдува и**

не го доведува во спротивност со Уставот правото на религиозно образование во секуларна држава каква што е Италија. Напротив, Судот сметал дека е религиозното образование вредност на секое плурално општество и дека религијата е дел од националната историја на Италија.¹¹²

Во контекст на наведеното е и **Препораката бр. 1804 од 2007 година** на Парламентарното собрание на Советот на Европа¹¹³ дека „**образованието е клучот во борбата против игноранцијата, стереотипите и неразбирањето на религиите и нивните лидери**“¹¹⁴.

Образованието треба да игра централна улога во развојот на демократското општество преку нудење на плуралност и можност за избор на повеќе предметни програми во кои ќе се изучува религијата и историјата на религиите на објективен и непристрасен начин. Од друга страна, и во **Препораката бр. 1720 од 2005 година** за образованието и религијата, на пример, Парламентарното собрание на Советот на Европа вели дека „секој човек има право на слобода во вероисповедта, слобода во изборот на сопствената религија, вклучувајќи ја и слободата да нема своја религија, како исклучително лично право“.

Собранието наведува дека, во интерес на заштитата на слободата на изразувањето на мислата и слободата на религијата, **Европскиот суд за човековите права го признава правото на секоја држава индивидуално да го организира и примени законодавството во однос на релацијата држава-црква во согласност со одредбите на Европската кон-**

---

¹¹² Види: Barbara Randazzo, "Pluralism in Education and Democratic Society: Teaching Religion in the State Schools", <http://www.europeanrights.eu/petFile.php?name=public/commenti/commentoBrandozzo-1doc>.

¹¹³ Види: Parliamentary Assembly Recommendation 1804 (2007) «State, religion, secularity and human rights», <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta07/EREC1804.htm>.

¹¹⁴ Во Препораката бр. 1804 од 2007 година понатаму се вели: „Училиштата се централниот форум за интеркултурен дијалог како и креатор на основите за толерантно однесување. Тие можат мошне ефективно да се стават во одбрана против фанатизмот преку учење на учениците за историјата и филозофијата на главните религии на објективен и непристрасен начин. И медиумите и семејствата играат исто толку значајна улога на ова поле. Познавањето на религиите претставува интегрален дел од познавањето на човековата историја и цивилизациите. Станува збор за различна работа од верување или практикување на одредена религија. Дури и оние држави во кои е доминантна една религија има обврска да ги учи луѓето и за потеклото на другите односно на сите религии“.

венција за човековите права, при што набележува дека секоја држава членка на Советот на Европа денес покажува различен степен на поделеност меѓу политичката власт и религиозните институции во согласност со Конвенцијата. Слободата на религијата е заштитена со **членот 9 од ЕКЧП, и со членот 18 од Универзалната декларација за човековите права**. Ваквата слобода не е неограничена во смисла што се смета дека религија чијашто доктрина или практика може да им наштети на останатите основни права не може да биде прифатлива. Во секој случај, ограничувањата кои можат да бидат направени во делот на слободата на вероисповедта се оние кои се „наведени во закон и се неопходни за заштита на јавната безбедност, за заштита на јавниот ред и поредок, здравјето или моралот, или за заштита на правата и слободите на другите“ (член 9.2. од ЕКЧП).

Од друга страна, ниту државата не смее да дозволи ширење на религиозните принципи кои, доколку се практикуваат, можат да ги повредат човековите права.

4.6. ВЕРСКИ БЛАГОСЛОВ ВО ДРЖАВНИТЕ УЧИЛИШТА

Во август 1999 година тогашниот министер за образование издал известување¹¹⁵ до сите директори на основните и средните училишта да поканат верски лица за да го благословат почетокот на претстојната учебна година. Ова известување заедно со решението било предмет на оценка на уставноста пред Уставниот суд.

И покрај оформениот предмет пред Уставниот суд, образовните установи во зависност од религиската структура на учениците постапиле по добиеното известување и го спровеле благословот на учебната година со ангажирање на верски лица назначени од

---

¹¹⁵ Министерство за образование на Република Македонија, Известување, бр.: 10-3445/1, Скопје, 24.8.1999.

МПЦ и од ИВЗ, односно од двете најголеми верски организации, а не од сите регистрирани верски субјекти.

Во тој период, член 19 од Уставот ја имало предвидено единствено МПЦ како верска организација поради што останува нејасно кои биле мотивите освен претставници од МПЦ, министерот да одлучи да бидат поканат и претставници на ИВЗ, а не и претставници на останатите регистрирани верски организации.

Во врска со актот донесен од министерот за образование, а на барање на една невладина организација постапувал и Уставниот суд на РМ преку оценување на уставноста и законитоста на истиот.¹¹⁶

Подносителот на иницијативата го имал оспорено актот на министерот за образование како противуставен од најмалку 3 причини:

- » **Прво**, учениците во основните и средните училишта се изложуваат на следење верски активности без одобрение од страна на нивните родители;
- » **Второ**, се повредува слободата на уверувањето и вероисповедта на лицата припадници на други вери, односно на атеистите поаѓајќи од фактот дека благослов извршиле само свештени лица на МПЦ и на ИВЗ, како и
- » **Трето**, актот е спротивен на уставниот принцип за одвоеност на државата од религијата.

Одлуката¹¹⁷ на Уставниот суд била донесена во април 2000 година со која Судот го поништил актот на министерот. Со Одлуката, Уставниот суд имал воспоставено и дополнителни правила во однос на границите на секуларноста во РМ. Имено, судиите се повикале на член 19 од Уставот според кој сите верски заедници се одвоени од државата. Анализирајќи го актот на министерот, Судот заклучил дека со него:

- » **Прво**, се воведува верска активност во основните и во средните училишта и

---

¹¹⁶ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 195/1999-1-0, Скопје, 1.3.2000.

¹¹⁷ Уставен суд на Република Македонија, Одлука у.број: 195/1999-0-0, Скопје, 19.4.2000.

- » **Второ**, дека тоа се прави по налог на државен орган.

Уставниот суд извлекол пет заклучока поврзани со прашањето на одвоеноста на верските заедници од државата. Имено, државата, согласно со принципот на одвоеност и неутралност, не смее:

- » **Прво**, да се меша во прашањата на верата;
- » **Второ**, да го поттикнува определувањето за определена вера или за верата воопшто;
- » **Трето**, да го попречува изразувањето на верата;
- » **Четврто**, да наметнува верски конформизам, верски активности или верски обреди како општествено пожелно поведение и согласно со тоа
- » **Петто**, не може да бара или да наредува религиозни активности каде било и во кој било вид.

Уставниот суд со одлуката ја утврдил **државата како неутрална во однос на верата, државата нема право да организира верски активности во јавните училишта, и тоа не може да го прави во ниту едни други соодветни случаи надвор од училиштата.**

Во оваа смисла, низ годините, иако практиката на благословување на почетокот на учебната година во јавните училишта била стопирана, се забележуваат некои други форми на верски благослови кои сепак се случуваат. Последното посебно доаѓа до израз за време на манифестации поврзани со градење на објекти од страна на државата или на локалните власти, кога верски лица вршат одредена форма на верски благослов.

Оттаму, останува непознато дали ваквите постапки претставуваат кршење на одлуката на

Уставниот суд или, пак, не се подведуваат под категоријата верски благослов.

4.7. МЕСТОТО НА ВИСОКООБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ НА ВЕРСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Во РМ свои високообразовни институции имаат единствено МПЦ и ИВЗ. Во однос на прашањето на нивниот правен субјективитет, разликуваме два периода:

- » **Првиот период** трае до 2008 година, кога овие високообразовни институции немале ист статус како и останатите јавни високообразовни институции;
- » **Вториот период**, од 2008 наваму кога високообразовните институции на верските организации имаат ист статус како и останатите јавни високообразовни институции.

Границата меѓу едниот и другиот период е Законот за високообразовните институции на верските заедници¹¹⁸ од 2008 година.

За текот на првиот период дипломите што ги издавале овие високообразовни институции не биле признаени од страна на државата, при што студентите ги немале истите права и обврски како и нивните колеги на признаените универзитети, а со тоа и дипломците, магистрите и докторите на науки.

Накратко, државата, принципот на одвоеност на државата од верските организации го има толкувано многу рестриктивно, не признавајќи им никаков статус, права и обврски на овие институции надвор од верските организации, кои се и нивни основачи.

Со донесувањето на Законот за високообразовните институции на верските заедници започнува вториот период. Според член 1 од овој закон, Православниот богословски факултет „Св. Климент Охридски“ и Факултетот за исламски науки, како високообразовни установи на верски заедници имаат стекнато статус на приватно-јавни непрофитни високообразовни установи со-

---

¹¹⁸ Закон за високообразовните институции на верските заедници, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.: 81, Скопје, 7.7.2008, стр.: 6-8,.

гласно со Законот за високото образование¹¹⁹ со што го добиваат потребниот правен субјективитет.

Клучната одредница во овој член е поимот „приватно-јавна непрофитна високообразовна установа“, која, согласно со член 2 точка 26 од Законот за високото образование е високообразовна установа основана од непрофитна фондација со јавни средства од странски и домашни извори, која создава и генерира мериторни јавни добра и остварува јавен интерес, при што средствата стекнати во оваа установа се користат само и исклучиво за вршење на високообразовна дејност, бидејќи оваа установа не создава и не распоредува профит.

Врз основа на оваа одредба може да се заклучи дека законодавецот ги сместува верските организации во групата на непрофитни фондации кои остваруваат јавен интерес, па оттаму и го влече правото тие да основаат високообразовни установи.

Во оваа смисла, согласно со член 26 од Законот за високото образование, ваквите фондации (како и други домашни и странски правни и физички лица) имаат право да основаат приватно-јавна непрофитна високообразовна установа врз основа на одобрение од Владата на РМ.

Понатаму, со Законот за високообразовните институции на верските заедници се утврдува и дека споменатите два факултета, меѓу другото имаат право да вршат високообразовна дејност преку додипломски, постдипломски и докторски студии, како и научно-истражувачка дејност во областа на богословските и исламските науки, во согласност со Законот за високото образование (член 2), како и да бидат во состав на јавен универзитет како придружни членки, согласно со одредбите на Законот за високото образование (член 4). Под поимот „придружна членка“ согласно со член 2 точка 19 од Законот за високото образование

---

¹¹⁹ Закон за високото образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.: 35, Скопје, 14.3.2008, стр.: 1-67.

се подразбира установа чија основна дејност е функционално поврзана со високообразовната дејност.

На крајот, согласно со член 7 од Законот за високообразовните институции на верските заедници се предвидува и дека Православниот богословски факултет и Факултетот за исламски науки ќе се финансираат, меѓу другото и со средства од Буџетот на РМ, а студентите, пак, на двата факултета, согласно со член 8 ги имаат истите права и обврски како и студентите на јавните високообразовни установи.

По донесувањето на Законот за високообразовните установи на верските заедници, согласно со одредбите од Законот за високо образование направени се интервенции во статутите на Универзитетот „Св Кирил и Методиј“ и на Државниот универзитет во Тетово, со кои Православниот богословски факултет „Св. Климент Охридски“ станува дел од првиот, а Факултетот за исламски науки, дел од вториот универзитет.

Со тоа, формално е заокружен процесот на овозможување двете високообразовни установи да стекнат правен субјективитет. Сепак, ваквата постапка предизвикува соодветни реакции кои кулминираат со поднесување иницијатива до Уставниот суд од страна на група професори за оценување на уставноста на одредбите од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ со кои се вметнува Православниот богословски факултет „Св. Климент Охридски“ во составот на Универзитетот¹²⁰.

Според подносителите на иницијативата, постапката е неуставна од две причини:

- » **Прво**, тоа значи мешање на приватно основан верски субјект во одлучувањето во Сенатот на Универзитетот „Св Кирил и Методиј“, кој е државен и секуларен универзитет, и
- » **Второ**, привилегираност на една верска установа во однос на другите верски субјекти, посебно затоа што таа сега е финансирана од државата, што претставува дискриминација на другите верски субјекти спротивно на

---

¹²⁰ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 172/2009-0-0, Скопје, 23.12.2009.

член 19 од Уставот¹²¹ според кој верските субјекти биле еднакви пред законот.

Во однос на првиот дел од иницијативата, Уставниот суд зазел став дека определувањето на надлежностите на придружните членки за прашања од значење за работата и одлучувањето на Сенатот со Статутот на Универзитетот е прашање кое не ја повредува автономијата на универзитетот како што е дефинирана со Законот за високото образование. Оттука, Судот оценил дека ваквиот пристап во Статутот е во согласност со член 46 од Уставот кој ја гарантира автономијата на универзитетот.

Во однос на вториот дел од иницијативата поврзан со финансирањето на Православниот богословски факултет, уставните судии констатирале дека со Законот за високообразовните установи на верските заедници се утврдува дека средства за финансирање на дејноста на Православниот богословски факултет се обезбедуваат, покрај од средствата на основачите, и од Буџетот на РМ, што значи дека законодавецот определил дека работата на овој факултет ќе се финансира и од средствата на буџетот на РМ, независно дали истиот стекнал статус на придружна членка на Универзитетот или не.

Со ова Уставниот суд не ја прифатил иницијативата односно одлучил да не поведе постапка за оценување на уставноста на членови од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“.

По исцрпувањето и на оваа правна можност од страна на опонентите, високообразовните институции на верските заедници го стекнале потребниот правен субјективитет со што клатното на секуларизмот во РМ било поместено во прилог на верските организации.

---

¹²¹ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, op.cit.

4.8. ДРЖАВНО ПРОСЛАВУВАЊЕ НА ВЕРСКИТЕ ПРАЗНИЦИ

Значаен елемент при анализата на системот на односи меѓу државата и верските организации, како и остварувањето на слободата на вероисповед е прашањето на државното одбележување на верските празници.

Прашањето на одбележувањето, или прославувањето на празниците во независна РМ за прв пат било регулирано со Законот за празниците од 1998¹²². Со овој акт, државата ги има поделено празниците во две групи:

- » **Прво**, „државни празници на РМ“ (член 2) и
- » **Второ**, „денови што се празнуваат и се неработни“ (член 4).

Во групата на државни празници не бил предвиден ниту еден празник со верска природа, додека во втората група за прв пат се поместуваат 5 празници односно:

- » Првиот ден Божиќ и вториот ден на Велигден за верниците од христијанска вероисповед;
- » Првиот ден на Рамазан Бајрам и првиот ден Курбан Бајрам за верниците од исламска вероисповед, како и
- » Првиот ден на Ком Кипур за припадниците на Еврејската заедница.

Со овој Закон, РМ се сместува во групата на држави каде се прославуваат најважните верски празници на двете најголеми вероисповеди - православно христијанство и исламот, но и на јудеизмот.

Тргувајќи од критериумот на бројноста на припадниците на различните вероисповеди, законодавецот пропуштил да го регулира прославувањето на верските празници и на другите позначајни и релативно бројни вероисповеди, какво што е католичката варијанта на христијанството со оглед на фактот дека бројот на припадниците на оваа вероисповед е поголем од бројот на припадниците на еврејската заедница. Наспроти тоа,

---

¹²² Закон за празниците на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 21, Скопје, 8.5.1998, стр.1214.

од аспект на темата на трудот, посебно значајно е и што (независно од воочениот недостаток) за прв пат по расчистувањето со социјалистичкото уредување со создавањето на независна РМ, државата во групата денови што се празнуваат и се неработни ги предвидува и верските празници.

Позначајни измени на новоутврдениот баланс меѓу државата и вероисповедите се прават со измените на Законот за празниците во 2007 година¹²³. Во овој акт, законодавецот празниците ги поделил во три групи:

- » **Прво**, „државни празници на РМ“ (член 1 став 1);
- » **Второ**, „празници на РМ“ (член 1 став 2);
- » **Трето**, „денови што се празнуваат и се неработни“ (член 2).

Во групата државни празници на РМ се воведуваат два верски празника што се поврзани со православната варијанта на христијанството како доминантна верска конфесија односно 24 Мај - „Св. Кирил и Методиј“, ден на сесловенските просветители, како и 8 Декември - „Св. Климент Охридски“.

Исто така и во втората група празници на РМ се поместени верски празници, односно Божиќ, првиот ден на Божиќ, 7 јануари според јулијанскиот календар, Велигден, вториот ден на Велигден според православниот календар, како и Рамазан Бајрам, првиот ден на Рамазан Бајрам.

Во третата група, „денови што се празнуваат и се неработни“, поместени се дополнителен број на верски празници поделени во две групи:

- » **Прво**, денови што се неработни и се празнуваат за верниците од православна вероисповед,

---

¹²³ Закон за изменување на законот за празниците на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 18, Скопје, 15.2.2007, стр.: 4-5.

во кои влегуваат Бадник - ден пред Божик, 19 Јануари - Богојавление (Водици), Велики Петок - петокот пред Велигден, 28 Август - Успение на Пресвета Богородица (Голема Богородица), како и Духовден - петок пред Духовден.

- » **Второ**, денови што се неработни и се празнуваат, во кои влегуваат Курбан Бајрам - првиот ден на Курбан Бајрам за верниците од муслиманската вероисповед, Јом Кипур - првиот ден на Јом Кипур за припадниците на Еврејската заедница, првиот ден на Божик, вториот ден на Велигден и Празникот на сите светци според Грегоријанскиот календар за верниците од католичката вероисповед, како и 27 Јануари - Свети Сава, за припадниците на српската заедница.

Со измените на Законот за празниците од 2007 година, државата воведува 27 празници поместени во трите наведени групи, од кои 15 имаат верска природа. Во првата група „државни празници на РМ“ поместени се два верски празника (24 Мај - „Св. Кирил и Методиј“ и 8 Декември - „Св. Климент Охридски“), кои се врзуваат со вредностите на православно христијанство, како најголема вероисповед.

На тој начин, РМ и во симболичка смисла на зборот се декларира како држава во која како еден од столбовите на државноста го смета православно христијанство. Последното, уште повеќе, и поради фактот што овие денови се прогласени за неработни и се прославуваат од страна на сите граѓани независно од нивната вероисповед.

Во втората група празници на РМ поместени се три верски празника, од кои два празника (Првиот ден на Божик и Вториот ден на Велигден) произлегуваат од православно христијанство, а еден празник (Првиот ден на Рамазан Бајрам) произлегува од исламот.

И со ова повторно се задржува симболичката логика според која РМ е држава во која е доминантна православно-христијанската вероисповед, но се остава простор и за исламот, како втора по големина вероисповед.

Аргумент во прилог на овој факт е што овие денови се прославуваат од страна на сите граѓани на РМ независно од нивната верска припадност.

Во третата група „денови што се празнуваат и се неработни“ поместени се 11 верски празници од кои 6 извираат од православната варијанта на христијанството (Бадник, Водици, Велики Петок, Голема Богородица, Духовден, како и „Св. Сава“ за српската православна заедница), 3 од католичката варијанта на христијанството (Божик, Велигден и Денот на сите светители), 1 од исламот (Курбан Бајрам) и еден од јудеизмот (Јом Кипур).

За разлика од првите две групи, овие денови се прославуваат и се неработни само за верската/етничката заедница на која се однесуваат.

Со Законот за празниците и со измените кои подоцна беа направени, **РМ за прв пат се изјасни дека во оваа сфера изворот на својот државен легитимитет го црпи и од верскиот контекст, а најмногу од вредностите на православното христијанство, но и од вредностите на другите вероисповеди, а пред сè од вредностите на исламот.**

Водејќи сметка и за вредностите на другите малцински вероисповеди, РМ со овој закон им овозможува на припадниците на заедниците да ги прославуваат верските празници важни за нив. И овој закон бил предмет на различни реакции кои кулминираат со поднесување на соодветни иницијативи за оценување на уставноста до Уставниот суд¹²⁴.

Предмет на спор со конкретна иницијатива бил фактот дека РМ предвидува да се прославуваат различни празници за припадниците на различни вероисповеди. Така, во 1998 година граѓани на РМ ја поднеле првата иницијатива за поведување постапка за оценување на уставноста на Законот¹²⁵, затоа што со него се предвидувало делење на граѓаните по верска

¹²⁴ Во периодот од 1998 до 2010 година, Уставниот суд на Република Македонија се произнесува по три иницијативи: Решение у.број:122/1998-0-0 од 7.10.1998, Решение у.број:138/2009-0-0 од 24.6.2009 и Решение у.број: 12/2010-0-0 од 3.9.2011.

¹²⁵ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број:122/1998-0-0, op.cit.

основа и се вршело селектирање и различен третман на граѓаните преку определување различни денови за празнување на верските празници. Според подносителите на иницијативата, тој факт создал нееднаквост меѓу граѓаните, поради што, како што било наведено во нивната иницијатива оспорената законска одредба не била во согласност со член 9 од Уставот.

Освен тоа, определувањето да не се работат и да се празнуваат денови на три верски заедници, а не и на други верски заедници кои постојат во РМ, според подносителите на иницијативата, ги ставала во нееднаква положба верските заедници, со што тие не биле еднакви пред законот. Токму од оваа причина со иницијативата била напаѓана уставноста на член 4 од Законот, кој, според подносителот, не бил во согласност и со член 19 став 3 од Уставот.

Во донесеното Решение¹²⁶, уставните судии констатирале дека припадниците на различни верски организации имаат различни вредности во кои веруваат или, пак, веруваат во исти вредности, но со различен приоритет. Таквата содржинска различност предизвикува различно манифестирање на верувањето односно различни денови на славање на верските вредности, различни денови да се неработни и да се празнуваат од страна на различни верски заедници што, според Судот, токму тоа во суштина ја обезбедува еднаквоста на граѓаните по верска основа.

Што се однесува до наводот во иницијативата дека член 4 од Законот создавал нееднаквост помеѓу христијанската, исламската и еврејската вероисповед, од една страна, и другите верски заедници, од друга страна, Уставниот суд сметал дека иницијативата не го доведувала во прашање славењето на верските празници на трите верски организации, туку барал и другите верски организации да имаат право да ги слават своите празници, а тоа значи Судот да ја дополни оспорената законска одредба, што не е во надлежност на Уставниот суд.

Наспроти споменатата Иницијатива, во 2009¹²⁷ и 2010 година¹²⁸, до Уставниот суд биле поднесени уште две иницијативи, кои, исто така биле отрфлени со образложение дека уставните судии во 1998 година веќе еднаш се произнеле во однос на оваа материја.

---

126 Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број:122/1998-0-0, *op.cit.*

127 Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 138/2009-0-0, *op.cit.*

128 Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 12/2010-0-0, *op.cit.*

4.9. СТАТУС НА АКТИТЕ НА ВЕРСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Статусот на актите на верските организации во правниот систем на РМ се утврдува врз основа на две решенија што ги има донесено Уставниот суд на РМ, едното во 1996 година¹²⁹, а другото во 2000 година¹³⁰.

Тие се резултат на две поднесени иницијативи до Судот во кои подносителите барале да се прогласат за неуставни делови од Уставот на МПЦ, како и други прописи на оваа верска организација, што аналогно претпоставува дека истото барање се однесува и за актите на другите верски организации во РМ.

Со првото барање поднесено во 1996 година едно лице бара заштита на слободите и правата на жените за кои се сметало дека биле дискриминирани при склучување на црковен брак, затоа што на свечениот чин на венчавањето во црква се создавала психичка траума за женскиот пол, бидејќи свештеното лице на тој чин проповедал дека жената била рамноправна со мажот, но таа секогаш требала да му се поттчинува на мажот.

Според подносителите на барањето таквите зборови на свештеното лице биле спротивни на позитивните правни норми во земјата, затоа што со нив биле одземени уставните права загарантирани за жената.

Исто така, според подносителите, Црквата создавала нееднаквост меѓу мажот и жената, поради тоа што се дозволувало во Божјиот храм мажите да влегуваат гологлави, а жените со покриена глава, ненашминкани и пристојно облечени.

Со второто барање поднесено во 1999 година, едно лице во име на други граѓани родители на замонашени деца до Уставниот суд поднело иницијатива за оценување на уставноста на Уставот на МПЦ. Подносителите

---

¹²⁹ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 32/1996-0-0, Скопје, 14.2.1996.

¹³⁰ Уставен суд на Република Македонија, Решение у.број: 176/1999-0-0, Скопје, 17.5.2000.

на иницијативата на родителите на замонашените деца сметале дека тие како родители биле лишени од правото да добиваат грижа и нега од своите деца во случај на болест, изнемоштеност или старост со оглед на тоа што канонските правила на кои се повикува МПЦ ги забранува контактите меѓу децата и родителите.

Понатаму во иницијативата се наведува дека МПЦ немала право да формира други заедници посебно „заедница на живот“, како што се манастирите, бидејќи единствена животна заедница што ја признава Уставот е семејството кое ужива и соодветна заштита.

Прогласувајќи се за сопственик на животната заедница, според подносителите, МПЦ се прогласила за сопственик на човечки суштества со тоа што на нивните деца кои се замонашиле им биле ускратени правото на слобода, правото на мисла и нејзино јавно изразување, правото на говор, јавен настап, јавно информирање, слободата и тајноста на писмата и на сите други облици на општење, правото за вршење јавни функции, правото да поднесуваат претставки до државните органи, правото да се движат на територијата на РМ, правото да учествуваат во одбраната на земјата, правото на сопственост и наследување, правото на платен дневен и годишен одмор, правото на социјално осигурување, правото на здравствена заштита, како и други права. Сметајќи дека нивните деца монаси се робови, иницијаторите се повикале и на Конвенцијата за укинување на ропството според која за да се смета едно лице за роб воопшто не било битно дали лицето дало согласност доброволно да се стави во ропска положба ниту, пак, фактот дали тоа лице е полнолетно или малолетно.

Во врска со двете иницијативи, Уставниот суд, повикувајќи се на член 19 од Уставот, како и на Законот за здруженија на граѓани и фондации¹³¹, истите ги отфрла како неосновани, заклучувајќи го следново:

- » **Прво, црквата и одредени принципи и норми што произлегуваат од одредени верски книги се одвоени од државата и од позитивниот правен поредок на државата, односно дека тој не е надлежен да ги оценува проповедите и верските книги во однос на Уставот, ниту, пак, е надлежен да одлучува дека со тие**

¹³¹ Закон за здруженија на граѓани и фондации, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 31, Скопје, 2.7.1998, стр.: 1724-1731.

книги и проповеди некој од верниците се смета за дискриминиран, имајќи ја предвид уставната одредба за слобода на вероисповедта;

- » **Второ**, со оглед на фактот дека подносителите на иницијативите не бараат заштита на слободи и права повредени со поединечен акт или дејство на државен орган кој одлучувал за одредено право, како и со оглед на тоа што не се бара заштита од дискриминација врз основа на вера извршена од надлежен државен орган, Уставниот суд оценува дека тој не е надлежен да одлучува по такви барања;
- » **Трето**, МПЦ (што значи и другите верски организации, н. з.) има единствена организација која самостојно ги уредува црковните дејности и управува со нив;
- » **Четврто**, слободата на вероисповедта подразбира дека исповедувањето на верата е слободно и претставува строго лична работа на поединецот односно претставува составен дел на приватноста на човекот. Тоа подразбира, од една страна, право на секој граѓанин да припаѓа на која било вера со право и да го исповедува нејзиното учење, а од друга страна, право на секој граѓанин да не припаѓа на ни една вера;
- » **Петто**, со самата определба дека е вероисповедта приватна работа на човекот, се одредува и односот на верските организации кон државата. Имено, според Уставот, МПЦ, како и другите верски организации се одвоени од државата. Истовремено тие се еднакви и рамноправни во вршењето на нивните работи и обреди и се подложни на еднаков третман во рамките на Уставот и законите што укажува дека не може да постои една државна религија која би била повластена и контролирана од државата;

- » **Шесто**, МПЦ не е здружение на граѓани, ниту е институционален облик на меѓусебно поврзување на верниците, односно МПЦ и другите верски организации се облик и начин на изразување на верата поединечно или во заедница и тие не се организираат според Законот за здруженија на граѓани и фондации, како и
- » **Седмо**, со оглед на тоа што МПЦ не е здружение на граѓани, туку тоа е посебен облик на здружување на граѓани за изразување на верата, Уставниот суд оценува дека Уставот на МПЦ не може да биде предмет на негова оценка.

4.10. ДРЖАВНА ПОДДРШКА НА БОРБАТА ЗА АВТОКЕФАЛНОСТ НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА

Институциите на РМ, од стекнувањето на независноста на државата во повеќе наврати заземаат **татковски однос кон МПЦ, особено во контекст на нејзините напори за заокружување на нејзиниот легитимитет и легалитет преку признавање и на останатите православни цркви во светот.**

Ваквата политика од формална страна најмногу доаѓа до израз во 2004 година кога Собранието ја има усвоено Декларацијата за поддршка на автокефалноста на МПЦ¹³². Декларацијата се носи во светлината на чинот на напуштањето на МПЦ од страна на еден владика и неколку верски лица кои формираат своја верска организација што подоцна е признаена од страна на останатите православни цркви во светот.

Со тоа, во РМ, паралелно со МПЦ, започна да егзистира уште една верска организација која настојува да привлече верници во РМ кои се православни христијани. Сепак, разликата е во тоа што **МПЦ има легитимитет во РМ, бидејќи е легален правен субјект, а новата верска организација, истиот го нема, бидејќи таа е нерегистрирана. И обратно. МПЦ го нема легитимитетот во рамките на православниот свет, бидејќи не е признаена, кој, пак, го има новоформираната верска организација.**

¹³² Декларацијата за поддршка на автокефалноста на Македонската православна црква, Службен весник на Република Македонија, год.: LX, бр.: 4, Скопје, 2.2.2004, стр.: 3.

Носењето на Декларацијата на површина го извлече член 9 став 2 од Уставот, според кој МПЦ, како и останатите верски заедници и религиозни групи е одвоена од државата. Сепак, согласно со член 68 став 2 од Уставот¹³³, Собранието има право при вршење на работите од својата надлежност да донесува одлуки, декларации, резолуции, препораки и заклучоци.

Во оваа смисла, предлагачите, ја следеле логиката на член 19, а не само на еден негов дел, согласно со која, **МПЦ е уставна категорија, бидејќи е поименично спомената, поради што го влечат и правото, меѓу другото, да носат правен акт, кој се однесува на МПЦ.**

Со Декларацијата Собранието има изразено поддршка и почит во однос на одлуката за прогласување на автокефалноста на МПЦ од 18.7.1967 година. Освен тоа, Собранието ѝ дало поддршка на МПЦ во три дела:

- » **Прво**, за сочувување на нејзиното внатрешно единство;
- » **Второ**, за признавање на нејзиното име - МПЦ, како и
- » **Трето**, за признавање на нејзиниот автокефален статус.

Во врска со оваа Декларација, значајно е дека највисокиот орган на МПЦ, Архиепископскиот црковнонароден собор на своето заседание одржано во 2004 година, има усвоено Резолуција со која, меѓу другото му се заблагодарува на Македонското собрание за донесената Декларација¹³⁴.

Со оваа Декларација се воспоставиле најмалку 4 нови правни околности:

---

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Резолуција на Архиепископскиот црковнонароден собор на Македонската православна црква, 12.11.2004, (mrc.org.mk), 10.3.2018.

- » **Прво**, државата му дава **правен легитимитет на еден внатрешен акт на една верска организација**, каков што е актот за прогласување на автокефалноста на МПЦ кој согласно со правните прописи нема правна сила надвор од МПЦ;
- » **Второ**, државата во однос на прашањата поврзани со активното на верските организации го релативизира **сидот на одвоеноста**, изразувајќи поддршка и подготвеност да помогне во однос на меѓународните активности на МПЦ за признавање на нејзиниот легитимитет од страна на другите помесни православни цркви;
- » **Трето**, овој сид се руши и во светлината на внатрешните состојби во МПЦ по формирањето на непризнаената верска организација (која настојува да привлече верници од РМ кои припаѓаат на православната варијанта на христијанството) со поддршката на државата за сочувување на единството на МПЦ, односно за спречување на одливот на верници;
- » **Четврто**, од аспект на човековите права, државата подвлекува дека единствената верска организација која ги антиципира интересите на православните верници е МПЦ, бидејќи таа е правно-легален субјект, со што, истите, своите верски потреби можат да ги остваруваат единствено во нејзини рамки.

Со Декларација, а во контекст на македонскиот модел на односи со верските организации, целосно доаѓа до израз наследството на Византиската Империја во оваа област (наспроти меѓународните западноевропски стандарди и реалноста дека РМ не е верски хомогена држава), кој почива на системот на единство/симфонија помеѓу двете власти, во случајот световната (РМ) и духовната (МПЦ).

На овој начин, уште еднаш, како и во други случаи опишани во оваа глава, се гледа дека во РМ сè уште не постои едногласност во однос на балансот на трите фактори што го определуваат државниот модел на односи со верските организации и во таа смисла, слободата на вероисповед.

5

ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Моделот на секуларизам во РМ како и во секоја демократска држава е сочинет од мрежа на институции, кои, согласно со своите надлежности имаат правни механизми за негово целосно остварување. Генерално, во однос на ова прашање, државните органи можеме да ги поделиме во три групи:

- » **Во првата група** се вбројуваат органите чиј делокруг на работа предоминантно се однесува на прашањето на односот на државата со верските организации, како што е случајот со Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи;
- » **Во втората група** влегуваат органите кои го разгледуваат како прашањето за односот на државата со верските организации, така и прашањето на остварувањето, меѓу другите, и на верските слободи и права односно, во оваа група се наоѓа Уставниот суд¹³⁵;
- » **Во третата група се вбројуваат** органите чијшто делокруг на работа се однесува на прашањето на остварувањето, меѓу другите, и на верските слободи и права, односно Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата при Собранието, Народниот правобранител, како и Комисијата за спречување и заштита од дискриминацијата.

Во продолжение следува поконкретен осврт на нивните активности.

---

¹³⁵ За улогата на уставните судови во демократизацијата на поранешните социјалистички односно комунистички држави види James T. Richardson Religion, Constitutional Courts, and Democracy in Former Communist Countries, The Annals of the American Academy, January 2006, стр.: 129-137.

5.1. КОМИСИЈА ЗА ОДНОСИ СО ВЕРСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ И РЕЛИГИОЗНИТЕ ГРУПИ

Комисиите за односи со верски заедници како интермедијарен елемент меѓу државата и верските организации егзистираат уште од времето на Социјалистичка Република Македонија¹³⁶.

Сепак, разликите со денешната комисија, се разбира се во однос на начинот на кој се пристапува кон прашањето на автономноста на верските организации, како и во однос на третманот на слободата на вероисповед.

Денес, надлежностите на Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи се регулирани:

- » **Прво**, со Уставот;
- » **Второ**, со Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, како и
- » **Трето**, со Законот за органите на државната управа.

Со член 19 од Уставот е регулирано дека МПЦ, како и ИВЗ, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот.

На споменатиот уставен член се надоврзува Законот за организација и работа на органите на државната управа, со кој во член 29 е предвидено постоењето на Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи како посебен орган на државната управа кој има статус на правно лице¹³⁷.

Во споменатиот член од овој Закон, исто така, се утврдени надлежностите на Комисијата што се однесуваат на два дела:

- » **Прво**, правната положба на верските заедници и религиозните групи и

---

¹³⁶ Првата комисија за односи со верските заедници се формира во 1945 година со Уредбата за основање државна комисија за верски прашања (Уредба за основање државна комисија за верски прашања, Службен лист на Федеративна Народна Република Југославија, год.: I, бр.: 62, Белград, 21.8.1945, стр.: 589).

¹³⁷ Закон за организација и работата на органите на државната управа, Службен весник на Република Македонија, год.: LVI, бр.: 58, Скопје, 21.7.2000, стр.: 3984-3991.

- » **Второ**, односите меѓу државата, верските заедници и религиозните групи.

Со Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група¹³⁸ од 2007 година се предвидуваат дополнителни надлежности за Комисијата за односи со верските заедници:

- » **Прво**, согласно со член 35, Комисијата во рок од 60 дена по донесувањето на Законот до Основниот суд Скопје II - Скопје ги доставува податоците и документите за постојните верски организации запишани во регистарот согласно со одредбите од Законот за верски заедници и религиозни групи од 1997 година¹³⁹;
- » **Второ**, државните органи, согласно со член 7 став 2 од Законот, во рамките на своите надлежности и овластувања создаваат услови за непречено извршување на активностите на црквата, верската заедница и религиозната група. Во таа смисла, Комисијата како интермедијарен субјект помеѓу државата и верските организации, во контактите со вторите е институцијата кон која се насочуваат сите постапки на институциите за кои се смета дека се во спротивност со посочената одредба;
- » **Трето**, согласно со член 9 став 2 од Законот, Комисијата води евиденција на сите регистрирани верски организации;
- » **Четврто**, согласно со член 23 од Законот, Комисијата е органот кој согласно со определена постапка, комуницира со верските организации во врска со прашањата кои се

---

¹³⁸ Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, op.cit.

¹³⁹ Закон за верските заедници и религиозните групи, Службен весник на Република Македонија, год.: LIII, бр.: 35, op.cit.

однесуваат на основањето на верски образовни установи, како и

- » **Петто**, согласно со член 25 од Законот, Комисијата во согласност со прописите за престој на странски државјани, им дава одобрение на верските организации за ангажирање на странски државјанин во настава организирана од верските организации во верските образовни институции.

Освен споменатото, Комисијата, од донесувањето на Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група во 2007 година сè до Одлуката на Уставниот суд од 2010 година¹⁴⁰, кога се укина член 27¹⁴¹ имала и надлежност да ги консултира верските организации во име на РМ при подготовката на наставната програма по предметот веронаука од страна на соодветните институции.

5.2. УСТАВЕН СУД НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Од стекнувањето на независноста на РМ, Уставниот суд, по своја иницијатива или врз основа на доставени барања од физички или правни лица, повеќе пати постапувал и носел соодветни одлуки поврзани со заштитата на верските слободи и права на граѓаните, како и во однос на прашањето на уставно-утврдениот однос меѓу државата и верските организации.

Судот има оставено значаен белег во определувањето на рамката и границите на македонскиот модел на секуларизам.

Главата IV од Уставот на РМ се однесува на Уставниот суд¹⁴².

Станува збор за орган на Републиката задолжен за заштита на уставноста и на законитоста во државата (член 108). Во однос на прашањата разработени во трудот Уставниот суд има обврска:

¹⁴⁰ Уставен суд на Република Македонија, Одлука у.бр.: 104/2009-0-1, op.cit.

¹⁴¹ Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, op.cit.

¹⁴² Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, op.cit.

- » **Прво**, да ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување, како и забраната на дискриминација на граѓаните врз основа на пол, раса, национална, социјална, политичка, вклучително и верска припадност (член 110 алинеја 3), и
- » **Второ**, да одлучува за:
  1. Согласноста на законите со Уставот согласно со член 110 алинеја 1, при што во нашиот случај клучна е оценката за усогласеноста на законите со член 19 од Уставот, кој ја гарантира слободата на вероисповедта; се утврдува дека верските организации се одвоени од државата и се остава можност верските организации да основаат верски училишта и социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон;
  2. Согласноста на другите прописи и на колективните договори со Уставот и со законите (член 110 алинеја 2), и
  3. Да ја оценува уставноста на програмите и статутите на политичките партии и на здруженијата на граѓаните (член 110 алинеја 7).

Врз основа на член 113 од Уставот, Уставниот суд ги остварува своите надлежности со внатрешен акт, односно со Деловник¹⁴³.

---

¹⁴³ Види Деловник на Уставниот суд на Република Македонија, Уставен суд на Република Македонија, Скопје, (ustavensud.mk), 10.3.2018.

5.3. ПОСТОЈАНА АНКЕТНА КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА НА СЛОБОДИТЕ И ПРАВАТА НА ГРАЃАНИНОТ

Собранието, согласно со член 61 од Уставот¹⁴⁴ е орган на граѓаните и носител на законодавната власт. Согласно со член 76 став 1, Собранието основа постојани и повремени работни тела. Меѓу другите работни тела, законодавниот дом основа и постојана Анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот.

Постоењето на ова тело е дефинирано со член 76 став 2 од Уставот, што упатува на заклучок дека постојаната Анкетна комисија има далеку поголемо значење и легитимитет за разлика од другите собраниски работни тела, чие постоење не е предвидено со највисокиот правен акт.

Оваа реалност е потврда дека уставотворецот ги има издигнато слободите и правата на граѓанинот, а во таа смисла и верските слободи и права на граѓаните на највисоко рамниште, бидејќи човековите слободи и права се носечки столб на македонската државност.

Постојаната Анкетна комисија за заштита на слободите и правата, како и останатите работни тела, работи на седници извршувајќи ги следниве надлежности¹⁴⁵:

- » **Прво**, разгледува начелни прашања и соодветно на тоа дава предлози и мислења во врска со остварувањето на одредбите од Уставот, законите и другите прописи и акти од значење за остварување и заштита на слободите и правата на граѓанинот;
- » **Второ**, дава укажување на потребата од донесување на закони и други прописи и акти заради поцелосна заштита на слободите и правата на граѓанинот;
- » **Трето**, врши следење, разгледување и анализирање на остварувањето на ратификуваните меѓународни акти

¹⁴⁴ Устав на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, op.cit.

¹⁴⁵ Собрание на Република Македонија, Постојана анкетна комисија за слободите и правата на човекот и граѓанинот, (sobranie.mk), 10.3.2018.

кои ја регулираат заштитата на слободите и правата на граѓанинот;

- » **Четврто**, врши разгледување на дописите на граѓаните и, соодветно на тоа зазема ставови по истите;
- » **Петто**, соработува со научни и стручни организации од областа на заштитата на слободите и правата на граѓанинот;
- » **Шесто**, соработува со соодветни странски и меѓународни тела од областа на заштитата на слободите и правата на граѓанинот, како и
- » **Седмо**, постапува по други прашања што се однесуваат на заштитата на слободите и правата на граѓанинот.

Во остварувањето на своите надлежности, постојаната Анкетна комисија не може да врши истражни или други судски функции, но, сепак, нејзините наоди можат да бидат основа за поведување постапка за утврдување одговорност на носителите на јавните функции.

5.4. НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Согласно со член 77 од Уставот, Собранието го избира Народниот правобранител кој има обврска да ги штити уставните и законските права на граѓаните кога им се повредени од органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања.

Со амандман XI на Уставот кој се однесува на член 77 беа направени две измени:

- » **Првата измена** е во однос на начинот на избор, согласно со кој Народниот правобранител се избира со мнозинство гласови од вкупниот број пратеници, при што мора да има мнозинство гласови од вкупниот број

пратеници кои припаѓаат на заедниците кои не се мнозинство во РМ, и

- » **Втората измена** се однесува на дополнување на обемот на надлежностите на Народниот правобранител во делот на заштитата на начелата на недискриминација, како и соодветната и правична застапеност на припадниците на заедниците во државните институции, како и во единиците на локалната самоуправа.

Со Законот за народен правобранител¹⁴⁶ дополнително се разработуваат уставните одредби.

5.5. КОМИСИЈА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Со Законот за спречување и заштита од дискриминација¹⁴⁷ РМ ја постави генералната рамка во оваа област преку настојување да им се обезбеди на сите правни и физички лица непречено остварување на правата и слободите независно од полот, расата, бојата на кожа, родот, припадноста на маргинализирана група, етничката припадност, јазикот, државјанството, социјалното потекло, другите видови уверувања, образованието, политичката припадност, личниот или општествен статус, менталната и телесната попреченост, возраста, семејната или брачната состојба, имотниот статус, здравствената состојба или која било друга основа која е предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, вклучително и религијата односно верското уверување (член 3).

Спроведувањето на Законот е во надлежност на Комисијата за заштита од дискриминација, која, согласно со член 16 е самостоен и независен орган кој работи во согласност со надлежностите утврдени со закон и има својство на правно лице. Комисијата, согласно со член 17 е составена од 7 члена, кои ги именува Собранието на РМ со мандат од пет години, со право на уште еден повторен избор.

¹⁴⁶ Види Закон за народниот правобранител, Службен весник на Република Македонија, год.: LIX, бр.: 60, Скопје, 22.9.2003, стр.: 9-14.

¹⁴⁷ Закон за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник на Република Македонија год.: LXVI, бр.: 50, op.cit.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Прогласувањето на независноста на РМ од другите поранешни југословенски републики и нејзиното оформување како независна, самостојна и демократска држава ја оствари националната цел на Македонците и на другите граѓани кои живеат на територијата на државата за создавање своја држава. Независноста на државата ја значи ерата на правен дисконтинуитет преку кој се изврши целосно расчистување со процесите и органите од времето на социјалистичкото уредување и се започна со изградба на нов демократски поредок преку изградба на нови политички институции и нови демократски вредности.

Овие процеси се одвиваа постепено, преку „демократската транзиција“ која изврши свое влијание и врз состојбата со заштитата и гарантирањето на човековите права и слободи. За разлика од претходниот период, во независна Македонија човековите права и слободи започнаа да се регулираат на автентичен начин преку имплементирање на соодветни западноевропски стандарди признати во оваа сфера. Овие стандарди беа имплементирани и во Уставот на РМ кои донесоа нова свежина и во однос на прашањата поврзани со статусот и положбата на верските организации, како и гаранциите за применувањето на верските слободи и права.

Со заживувањето на новиот уставно-правен и политички поредок, РМ требаше да одговори на предизвиците на новото време. Во врска со прашањата поврзани со односите со верските организации и, во таа смисла, гаранциите на верските слободи и права, РМ изгради модел што почива како на меѓународните западноевропски стандарди, така и на традициите на мнозинското население кое е поблиску до православната верзија на христијанството. И покрај мнозинските традиции, Македонија не го заборава верскиот плурализам како основна детерминанта во креирањето на националниот идентитет на државата.

Предизвикот на македонскиот модел на односи со верските организации, како и гаранциите на верските

слободи и права бил директно поврзан со способноста на државните фактори да пронајдат вистински баланс меѓу елементите кои се дел од неговата содржина. Македонскиот модел на секуларност креирал специфични односи меѓу самите верски организации, и меѓу нив и државата во кои е обезбедена непречената реализација на слободата на вероисповед на граѓаните во земјата. Едновремено, секуларниот модел на односи меѓу државата, од една, и верските организации, од друга страна, ги содржи и ги применува не само вредностите што доаѓаат од западно-европското наследство на светот, туку и нашите традиционални верски и релации кои имаат автохтона природа и карактер.

Македонскиот принцип на секуларност е уставен принцип кој на јасен и недвосмислен начин ја детерминира границата на немешање на државните институции и органи во надлежностите на верските организации, и обратно, забрана за суштинско инволвирање на верските организации во работите што се од надлежност на државата.

Уставот на РМ обезбедува гаранции за остварувањето на верските слободи и права на граѓаните засновани на универзалните и западноевропски стандарди.

Од друга страна, традициите, обичаите, напишаните поведенија на мнозинското население до православната варијанта на христијанството како наследник на верата поврзана со Византиската Империја, православната црква во Македонија, како и нејзиното историско и духовно наследство, имаат примарно место во детерминирањето на моделот на секуларноста во Република Македонија. Секако, во суштината на тој автохтон модел влегува и плуралноста на останатиот сегмент од верскиот пејзаж во државата што се обезбедува преку утврдување и заштита на гаранциите за делување на другите верски организации во земјата-Исламската заедница, Католичката црква, протестантските цркви, Еврејската заедница, како и другите помалубројни верски организации.

Имајќи ги предвид историско-политичките околности, како и постојната уставна композиција, македонскиот модел на односи со верските организации се наоѓа некаде во средината меѓу моделот на државна религија, и моделот на секуларизам, бидејќи во историско-државотвор-

на и симболичка смисла, Православната црква во Македонија е издвоена наспроти останатите верски организации, иако основниот корпус на права, како и гаранциите на слободата на вероисповед се на ниво на демократските европски стандарди.

Овој факт ја потврдува и хипотезата поставена на почетокот од овој труд според која од практичната реализација на стандардите за односот на државата кон религиите, како и од степенот на остварувањето на слободата на вероисповед може да се определи демократскиот карактер на РМ. Издигнувањето на одредена вероисповед наспроти другите нужно нема непосредна врска со прашањето на демократскиот дефицит на РМ во оваа сфера.

РЕЗИМЕ

РЕЗИМЕ (МК)

„Прирачник за правото на верските заедници и за слободата на вероисповед на Република Македонија“ е авторски труд на проф. д-р Тања Каракамишева-Јовановска и на доц. д-р Александар Спасеновски од Катедрата по уставно право и политички систем на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, во Скопје, Република Македонија.

Публикацијата, како што упатува и самиот наслов, има за цел да ја објасни и да ја доближи до граѓаните правната рамка што се однесува на регулирањето на местото и улогата на верските заедници во Република Македонија, како и гарантирањето во остварувањето и заштитата на слободата на вероисповед на граѓаните во уставно-правниот систем на земјата.

Иако целта на публикацијата е да ги анализира најважните аспекти поврзани со уставниот принцип на секуларност во Република Македонија, со уставните и законските одредби што директно се однесуваат на верските организации и групи во земјата, нивниот статус, права и должности, надлежности и односи кон своите верници, сепак во неа се содржани и искуства од други земји во светот, како и одредби од меѓународните и европските документи за човековите права и слободи.

Авторите на публикацијата во првата глава подетално се впуштаат во анализа на клучните елементи на македонскиот модел на секуларизам. Имено, најнапред се согледани уставните норми, потоа одредбите од Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, како и други законски решенија што ја тангираат оваа материја. Надоврзувајќи се на нормативната рамка што постои во Република Македонија, авторите даваат детален осврт и на работата на Уставниот суд во контекст на практиката на Судот градена како резултат на поднесени бројни иницијативи од граѓани и донесени судски од-

луки за укинување на законски членови поради нивната неусогласеност со Уставот.

Во следната глава од трудот, авторите ги анализираат и другите поважни акти и прописи донесени во земјата преку кои натаму се дорасветлува карактерот на македонскиот модел на односи меѓу верските организации и групи, од една, и државата, од друга страна. Во овој дел поконкретно е направена анализа на прашањата поврзани со докажувањето на верската припадност во земјата; враќањето на сопственоста на верските заедници во РМ преку познатиот процес на денационализација на имотите; прашањето на заштита на граѓаните од сите форми и облици на верска дискриминација; правото на приговор на совеста; изучувањето на веронауката во образовниот систем на државата; прашањето на верскиот благослов во државните училишта; местото на високообразовните институции на верските организации во РМ; државното прославување на верските празници; прашањето на статусот на актите на верските организации, како и прашањето на државната поддршка на борбата за автокефалност на Македонската православна црква.

Понатаму, во последниот дел од публикацијата авторите поблиску ги разјаснуваат местото и улогата на државните органи што се занимаваат со прашањата поврзани со односот и релациите меѓу државата и религиите, како и слободата на вероисповед, при што подетално се анализирани следниве државни органи: Комисијата за односи со верските заедници и религиозните групи; Уставниот суд; Постојаната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот при Собранието на РМ; Народниот правобранител, и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација.

На крајот од публикацијата се поместени и заклучните согледувања на авторите каде е нагласено дека во Република Македонија како резултат на западноевропското наследство, државната власт е одвоена од верските организации, што претпоставува немешање на државните институции и органи во работата и во надлежностите на верските организации, како и забрана за суштинско инволвирање на верските организации во работите што се од надлежност на државата и нејзините органи.

Второ, Република Македонија ги има обезбедено сите гаранции за остварување на верските слободи и права на граѓаните, засновани на универзалните и западноевропските стандарди.

Трето, како резултат на традициите на мнозинското население до православната варијанта на христијанството, а во светлината на наследството на Византиската Империја, православната црква во Македонија, како и нејзиното историско и духовно наследство, имаат примарно место во верскиот систем на земјата.

Четврто, имајќи го предвид хетерогениот верски пејзаж што егзистира во македонското општество, Република Македонија има изградено систем во кој на најдемократски и квалитетен начин се обезбедени остварувањето, заштитата и гаранциите за слободното делување не само на МПЦ, туку и на Исламската верска заедница, Католичката црква, протестантските цркви, Еврејската заедница, како и на останатите помалубројни верски организации.

Авторите при подготвувањето на публикацијата консултираат релевантна стручна и научна литература од областа во која влегуваат и најновите сознанија изнесени од страна на домашни и странски референтни автори и научни авторитети.

Авторите искрено веруваат дека со овој труд дополнително ќе се разјасни и натамошно ќе се доближи оваа сложена и повеќеслојна проблематика до сите заинтересирани читатели.

Секако, и покрај темелната систематичност во пристапот на проучувањето на темава, како и исцрпноста во објаснувањето на сите поважни сегменти што ги тангираат религијата и верските организации, останува констатацијата на авторите дека овој сложен и многуслоен простор на проучување и во иднина треба да остане научен предизвик за уште подетални истражувања и длабински промислувања.

REZYME (SQ)

“Doracak për të drejtën e komuniteteve fetare dhe lirinë e shprehjes fetare në Republikën e Maqedonisë” është punë krijuese e prof. Prof. Dr. Tanja Karakamisheva-Jovanovska dhe Asoc. Dr. Aleksandër Spasenovski nga Katedra e të drejtës kush tetuese dhe sistemit politik në Fakultetin Juridik “Justiniani i Parë” në Universitetin “Shën Kirili dhe Metodi” në Shkup, Maqedoni.

Publikimi, siç tregon titulli, ka qëllim për të shpjeguar dhe për të sjellë qytetarëve kornizën ligjore lidhur me rregullimin e pozitës dhe rolin e bashkësive fetare në Republikën e Maqedonisë (RM), si dhe të sigurojë realizimin dhe mbrojtjen e lirisë së shprehjes së fesë të qytetarëve në sistemin kushtetueso-ligjor të vendit.

Edhe pse qëllimi i publikimit është të analizojë aspektet më të rëndësishme që lidhen me parimin kushtetues të laicizmit në vend, me dispozitat kushtetuese dhe ligjore që kanë të bëjnë direkt me organizatat fetare dhe grupet në vend, statusin e tyre, të drejtat dhe detyrat, përgjegjësitë dhe marrëdhëniet me komunitetet e tyre, megjithatë ai përmban dhe përvojat nga vendet e tjera, si dhe dispozitave të dokumenteve ndërkombëtare dhe evropiane për të drejtat dhe liritë e njeriut.

Autorët e botimit në kapitullin e parë detajisht angazhohen në analizën e elementeve kryesore të modelit maqedonas të sekularizmit. Gjegjësisht, së pari janë krijuar rrethanat kushtetuese, pastaj dispozitat e Ligjit për Statusin juridik të kishës, bashkësivë fetare ose grupeve religjioze, si dhe ligje të tjera që kanë të bëjnë me këtë çështje. Duke u ndërlidhur në kornizën ligjore që ekziston në vend, autorët japin një pasqyrë të detajuar të punës së Gjykatës Kushtetuese, në kontekst të praktikës së gjykatës ndërtuar si rezultat i iniciativave të dorëzuara të shumta nga qytetarët dhe vendimet gjyqësore për anulimin e neneve ligjore për shkak të mospërputhjes së tyre me Kushtetutën.

Në kapitullin e ardhshëm të punimit, autorët kanë analizuar ligjet dhe rregullat e tjera më të rëndësishme të miratuara në vend përmes të cilive qartsohet mëtej karakteri i modelit të Maqedonisë i marrëdhënieve midis organizatave dhe grupeve fetare në njërin anë dhe shtetit nga ana tjetër. Në këtë seksion është bërë një analizë më e veçantë e çështjeve që lidhen me dëshmimin e përkatësisë fetare në vend; kthimin e pronësisë së bashkësive fetare në Republikën e

Maqedonisë përmes procesit të njohur të denacionalizimit të pronave; çështja e mbrojtjes së qytetarëve nga të gjitha mënyrat dhe format e diskriminimit fetar; e drejta për kundërshtim të ndërgjegjshëm; studimi i edukimit fetar në sistemin arsimor shtetëror; çështja e bekimit fetar në shkollat publike; vendi i institucioneve të arsimit të lartë të organizatave fetare në Republikën e Maqedonisë; festimi shtetëror i festave fetare; statusi i akteve të organizatave fetare, si dhe çështja e mbështetjes shtetërore të luftës për autoqefalitet të Kishës Ortodokse Maqedonase.

Mëtej, në pjesën e fundit të botimit autorët sqarojnë më hollësisht pozicionin dhe rolin e organeve qeveritare që merren me çështjet që lidhen me raportet dhe marrëdhëniet në mes të shtetit dhe fesë, si dhe lirinë e fesë, ku më cila detalisht janë analizuar institucionet e mëposhtme shtetërore: Komiteti për Marrëdhënie me bashkësitë fetare dhe grupet religjioze; Gjykata Kushtetuese; Komisioni i Përhershëm i Hetimeve për Mbrojtjen e Lirive dhe të Drejtave Qytetare të Kuvendit të Republikës së Maqedonisë; Avokati i Popullit dhe Komisioni për Parandalimin dhe Mbrojtjen nga Diskriminimi.

Në fund të publikimit janë vendosur edhe konkluzionet e autorëve ku është theksuar në Republikën e Maqedonisë, si rezultat i trashëgimisë së Evropës Perëndimore, pushteti është i ndarë nga organizatat fetare, e cila përfshin mosndërhyrjen e institucioneve dhe organeve shtetërore në punën dhe përgjegjësitë e organizatave fetare dhe ndalimi i përfshirjes së organizatave fetare në çështjet brenda kompetencave të shtetit dhe organeve të tij.

E dyta, Republika e Maqedonisë ka siguruar të gjitha garancitë për ushtrimin e të drejtave dhe lirive të qytetarëve fetare, të bazuara në standardet Europiane dhe univerzale.

E treta, si rezultat i traditave të shumicës së popullsisë në versionin ortodoks të krishterimit, dhe në dritën e trashëgimisë së Perandorisë Bizantine, kisha ortodokse në Maqedoni, si dhe trashëgimia e saj historike dhe shpirtërore, ka një vend kryesor në sistemin religjioz të vendit.

E katërta, duke pasur parasysh peizazhin heterogjen religjioz që ekziston në shoqërinë tonë, Maqedonia ka ndërtuar një sistem në të cilin në mënyrë demokratike dhe me cilësi realizohen mbrojtja dhe garancia e veprimeve të lira jo vetëm të KOM-it, por edhe të komunitetit fetar islamik, Kishës Katolike, Kishës protestante, bashkësisë hebraike, si dhe organizata të tjera më të vogla fetare.

Autorët në përgatitjen e publikimit janë konsultuar me literaturë përkatëse profesionale dhe shkencore në zonën që përfshin gjetjet e fundit të paraqitura nga autorë referues vendas dhe të huaj dhe nga autoritetet shkencore.

Autorët sinqerisht besojnë se ky studim do të sqarohet më tej dhe kjo çështje komplekse dhe e ndërlikuar do të afrohet më të gjithë lexuesve të interesuar.

Sigurisht, pavarësisht qasjes gjithëpërfshirëse sistematike në studimin e subjektit, si dhe shpjegimi i detajuar i të gjitha segmenteve të rëndësishme për çështjet e fesë dhe organizatave fetare, mbetet konstatimi i autorëve se ky hulumtim kompleks dhe me shumë hapësirë në të ardhmen duhet të mbetet sfidë shkencore për kërkime akoma më të detajuara dhe të thellësishme.

ZUSAMMENFASSUNG (DE)

„Ein Handbuch zum Recht der Glaubensgemeinschaften und zur Religionsfreiheit in der Republik Mazedonien“ ist ein Gemeinschaftswerk von Prof. Dr. Tanja Karakamiševa-Jovanovska und Dr. Aleksandar Spasenovski vom Lehrstuhl für Verfassungsrecht und Politische Systeme der Juristischen Fakultät „Justinian I“ der Universität „Hl. Kyrill und Method“ Skopje, Mazedonien.

Ziel des Handbuchs ist es, wie der Titel schon sagt, die Position und Rolle der Glaubensgemeinschaften in der Republik Mazedonien (RM) sowie die Grundlagen für Garantie und Schutz der Religionsfreiheit vor dem Hintergrund der relevanten gesetzlichen Bestimmungen und innerhalb des verfassungsrechtlichen Systems der RM zu erläutern und interessierten Bürgern näherzubringen.

In der vorliegenden Publikation werden die wichtigsten Aspekte der in der Verfassung verankerten Säkularität in der RM analysiert und die verfassungsrechtlichen und gesetzlichen Bestimmungen, die sich direkt auf religiöse Organisationen und Gruppen beziehen, beleuchtet: ihr Status, ihre Rechte und Pflichten, ihre Befugnisse, sowie die Beziehung zu ihren Mitgliedern. Enthalten sind auch die relevanten Bestimmungen der internationalen und europäischen Menschenrechtsdokumente, ergänzt durch Erfahrungen aus anderen Ländern.

Der erste Teil des Handbuchs widmet sich der Analyse der Schlüsselemente des mazedonischen Modells der Säkularität. Zunächst werden die verfassungsrechtlichen Grundlagen aufgezeigt, dann wird das Gesetz über den rechtlichen Status von Kirchen, Glaubensgemeinschaften und religiösen Gruppen sowie weitere relevante gesetzliche Bestimmungen beleuchtet. Ausgehend von den normativen Rahmenbedingungen in der RM, geben die Autoren einen detaillierten Überblick über die Arbeit des Verfassungsgerichts. Von Interesse ist insbesondere die aus zahlreichen Initiativen der Bürger und Gerichtsbeschlüssen zur Streichung verfassungswidriger Gesetzessparagrafen resultierende Praxis.

Im darauffolgenden Teil werden weitere wichtige Bestimmungen der RM erläutert, welche das mazedonische Modell der Beziehungen zwischen den religiösen Organisationen einer- und dem Staat andererseits ausmachen. Im einzelnen geht es hier um den Nachweis der Religionszugehörigkeit, die Rückgabe von Eigentum an die Glaubensgemeinschaften im Zuge der Denationalisierung, den Schutz der Bürger vor jeder Form religiöser Diskriminierung, das Recht auf Wehrdienstverweigerung, das Studium von Religionswissenschaften einer- und die Position der Hochschulen religiöser Organisationen innerhalb des Bildungssystem andererseits, um religiöse Rituale an staatlichen Schulen sowie religiöse Feiertage, die staatlich begangen werden, den Status der Satzungen der religiösen Organisationen, wie auch um die staatliche Unterstützung der Mazedonischen Orthodoxen Kirche in ihrem Bemühen um Autokephalie.

Im letzten Teil des Handbuchs erläutern die Autoren die Rolle derjenigen staatlichen Institutionen, die sich mit den Beziehungen zwischen Staat und Religionen sowie mit der Frage der Religionsfreiheit befassen. Es sind dies die Kommission für Beziehungen zu Glaubensgemeinschaften und religiösen Gruppen, das Verfassungsgericht, die Ständige Untersuchungskommission zum Schutz der Bürgerrechte und Freiheiten, der Ombudsmann sowie die Kommission für Diskriminierungsschutz und -prävention.

Abschließend unterbreiten die Autoren ihre Schlussfolgerungen, welchen zufolge die Republik Mazedonien in westeuropäischer Tradition Staat und Religion trennt. Dies bedeutet einerseits, dass staatliche Institutionen sich nicht in die Arbeit und die Befugnisse religiöser Organisationen einmischen, und andererseits ein Verbot der Einbeziehung religiöser Organisationen in Aufgaben im Verantwortungsbereich des Staats und seiner Institutionen.

Die RM garantiert das Recht auf Religions- und Glaubensfreiheit für alle Bürger gemäß universellen und westeuropäischen Standards.

Aufgrund der Traditionen einer Mehrheit der Bevölkerung und im Lichte des byzantinischen Erbes nimmt die Orthodoxe Kirche mit ihrem historischen und geistigen Erbe einen vorrangigen Platz im Glaubenssystem der RM ein.

In Anbetracht der Glaubensvielfalt in der mazedonischen Gesellschaft hat die RM ein System errichtet, das auf demokratische und verantwortungsvolle Weise Schutz und Garantie für freies Handeln

gewährleistet. Dies gilt nicht nur für die Mazedonische Orthodoxe Kirche, sondern ebenso für die Islamische Glaubensgemeinschaft, die Katholische Kirche, die protestantischen Kirchen, die Jüdische Gemeinschaft und die kleineren Glaubensgemeinschaften.

Der vorliegenden Publikation liegt einschlägige fachliche und wissenschaftliche Literatur zugrunde, einschließlich neuester Erkenntnisse relevanter in- und ausländischer Autoren und wissenschaftlicher Autoritäten.

Die Autoren sind überzeugt, mit diesem Handbuch einen Beitrag zur Erklärung des komplexen und vielschichtigen Themas geleistet zu haben und hoffen aufrichtig, es dem interessierten Leser näherzubringen.

Ungeachtet des fundierten und systematischen Ansatzes, auf welchem die Publikation aufbaut, und der ausführlichen Darstellung der wichtigsten Fragen zu Religion und religiösen Organisationen in der RM, halten die Autoren fest, dass dieses schwerwiegende, facettenreiche Thema auch in Zukunft genügend Material für weitergehende Studien und vertiefende Überlegungen bieten wird.

SUMMARY (EN)

“A Handbook on the Rights of Religious Communities and the Freedom of Religion in the Republic of Macedonia” is a joint work of Prof. Dr. Tanja Karakamisheva-Jovanovska and Assoc. Prof. Dr. Aleksandar Spasenovski from the Department of Constitutional Law and Political Systems of the Faculty of Law “Iustinianus Primus” at the University “Ss Cyril and Methodius” in Skopje, Republic of Macedonia.

As its title indicates, the publication aims to explain and bring closer to the reader the legal framework for the position and role of religious communities in the Republic of Macedonia, as well as on the guarantee of the realization and protection of the religious freedom of the citizens in the constitutional-legal system.

The main purpose of the publication is to analyze the most important aspects of the constitutional principle of secularity in the Republic of Macedonia, the constitutional and legal provisions that directly refer to religious organizations and groups, their status, rights and duties, their competences and the relations with their followers. It also shares practices of other countries, as well as provisions from international and European documents on human rights and freedoms.

The first chapter provides analysis of the key elements of the Macedonian model of secularism. It starts from the constitutional norms and continues with the provisions of the Law on the legal status of churches, religious communities and religious groups, as well as other legal provisions covering this issue. Drawing on the normative framework of the Republic of Macedonia, the authors offer a detailed overview of the work of the Constitutional Court, based on numerous citizens' initiatives and court decisions on the abolition of legal articles inconsistent with the Constitution.

The second chapter analyzes other important acts and regulations which reflect the character of the Macedonian model of relations between religious organizations and groups, on the one hand, and the state, on the other. More specifically, this section provides an analysis of issues related to proof of religious affiliation, return of property of religious communities in the course of denationalization, the protection of citizens from all forms of religious discrimination, the right to conscientious objection, religious education in the public

education system, the issue of religious blessing in public schools, the position of higher education institutions of religious organizations, public celebration of religious holidays, the status of the acts of religious organizations, as well as public support of the struggle for autocephaly of the Macedonian Orthodox Church.

In the last section of the paper, the authors clarify the position and role of the state institutions dealing with issues concerning the relations between the state and religions, as well as religious freedom. It offers detailed analysis of the following state institutions: the Commission for Relations with Religious Communities and Religious Groups, the Constitutional Court, the Standing Inquiry Commission for Protection of Civil Freedoms and Rights in the Assembly of the Republic of Macedonia, the Ombudsman, and the Commission for Prevention and Protection against Discrimination.

Finally, the authors offer their concluding remarks, pointing out that, in the Republic of Macedonia, consistent with Western European legacy, the state power is separated from religious organizations. From this follows that state institutions do not interfere with the work and competences of religious organizations, neither are religious organizations involved in matters within the competence of the state and its institutions.

The Republic of Macedonia provides all guarantees for citizens to exercise the religious freedoms and rights, based on universal and Western European standards.

Given that the majority of the population is Orthodox Christian, and in the light of the legacy of the Byzantine Empire, the Orthodox Church in Macedonia, as well as its historical and spiritual heritage, hold a primary position in the country's religious system.

Having in mind the religious diversity in the society, the Republic of Macedonia has built a democratic system that provides for the realization, protection and free functioning not only of the Macedonian Orthodox Church, but also of the Islamic Religious Community, the Catholic

Church, Protestant churches, the Jewish community, as well as other religious organizations.

For this paper, the authors consulted the relevant professional and scientific literature in the field, including the latest findings of domestic and foreign authors and scientific authorities.

The authors sincerely believe that this publication provides useful information and further clarifies this complex and multifaceted issue to all interested readers.

Notwithstanding the thorough systematic approach to studying the topic, as well as the comprehensive explanation of all the major segments that relate to religion and religious organizations, the authors hope that their conclusions will inspire future research on this complex and multifaceted area of study.

**КОРИСТЕНА
ЛИТЕРАТУРА**

- » Bartłomiej Kaminski, *The Collapse Of State Socialism*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1991.
- » Bill of rights, (archives.gov), 7.3.2018.
- » Blandine Chelini-Pont, *Religion and Society in Europe*, Conference: "Law and Religion in Transitional Societies", Norway, 2006.
- » Brad K. Blitz, *War and change in the Balkans: nationalism, conflict and cooperation*, глава 9 Andrew Rosos, *Disintegration of Yugoslavia: Macedonia's Independence and Stability in the Balkans*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- » Carole Rogel, *The Breakup of Yugoslavia and its Aftermath*, Greenwood Press, 2004.
- » Declaration of Independence, (archives.gov), 7.3.2018.
- » Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, (hrcr.org), 7.3.2018.
- » Gerhard Robbers, *Encyclopedia of World Constitutions*, Igor Spirovski (автор), Macedonia, VB Hermitage.
- » Gordana Siljanovska, *Democracy in Multiethnic and Multicultural Society: between Demos and Ethnos*, Macedonia in Globalisation, Public Scholarly Publications, New York, 2004.
- » Henry H. Perritt, *The road to independence for Kosovo: a chronicle of the Ahtisaari plan*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- » James T. Richardson *Religion, Constitutional Courts, and Democracy in Former Communist Countries*, *The Annals of the American Academy*, January 2006.
- » Jeremy Gunn, *Religion and Societies in Transition*, Conference: "Law and Religion in Transitional Societies", Norway, 2006.
- » John Meyendorff, *The Byzantine Legacy in the Orthodox Church*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood-New York, 1982.
- » Martin Fitzpatrick et al., *The Enlightenment World*, Routledge, New York, 2004.
- » Micheline Ishay, *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*, University of California Press, 2008.

- » Mile Bogović, *Država i crkva u srpskom pravoslavlju*, Centar za politikološka istraživanja (cpi.hr), 7.3.2018.
- » Pedro Ramet, *Eastern Christianity and Politics in the Twentieth Century*, Duke University Press, 1988.
- » Petar Radan, *Break-up of Yugoslavia and International Law*, Routledge, 21.9.2001.
- » Philip Schaff, David Schley Schaff, *History of the Christian church*, Charles Scribner's Sons, New York, 1910.
- » Sabine C. Carey et.al., *The Politics of Human Rights: The Quest for Dignity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- » Stathis N. Kalyvas, *Religion and Democratization: Belgium and Algeria*, Estudio/Working Paper 107, 1997.
- » *The Renaissance, A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2006.

АКТИ

- » Амандмани IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII и XVIII на Уставот на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: LVII, бр.: 91, Скопје, 20.11.2001.
- » Биро за развој на образованието на Република Македонија, Наставна програма по предметот етика во религиите за V одделение на осумгодишното основно образование (bro.gov.mk), 2.2.2012.
- » Декларација за меѓународно признавање на Република Македонија, Собрание на Република Македонија, бр.: 08-5099, 19.12.1991.
- » Декларација за сувереност на Социјалистичка Република Македонија, Собрание на Социјалистичка Република Македонија, бр.: 08-220-1.
- » Декларација по повод плебисцитарно изразената волја на граѓаните за суверена и самостојна македонска држава Македонија, Собрание на Република Македонија, бр.: 08-3786, 17.9.1991.
- » Декларацијата за поддршка на авткофеалноста на Македонската православна црква, Службен весник на Република Македонија, год.: LX, бр.: 4, Скопје, 2.2.2004.
- » Деловник на Уставниот суд на Република Македонија, Уставен суд на Република Македонија, Скопје, (ustavensud.mk), 10.3.2018.

- » Закон за верските заедници и религиозните групи, Службен весник на Република Македонија, год.: LIII, бр.: 35, Скопје, 23.7.1997.
- » Закон за високообразовните институции на верските заедници, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.: 81, Скопје, 7.7.2008.
- » Закон за високото образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.: 35, Скопје, 14.3.2008.
- » Закон за внатрешни работи, Службен весник на Република Македонија, год.: LXV, бр.: 92, Скопје, 24.7.2009.
- » Закон за денационализација, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 20, 29.4.1998.
- » Закон за здруженија и фондации, Службен весник на Република Македонија, год.: LXVI, бр.: 52, Скопје, 16.4.2010.
- » Закон за здруженија на граѓани и фондации, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 31, Скопје, 2.7.1998.
- » Закон за извршување на санкциите, Службен весник на Република Македонија, год.: LXII, бр.: 2, Скопје, 9.1.2006.
- » Закон за изменување и дополнување на законот за денационализација, Службен весник на Република Македонија, год.: LVI, бр.: 31, 20.4.2000.
- » Закон за изменување и дополнување на Законот за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: LXII, бр.: 58, Скопје, 11.5.2006.
- » Закон за изменување на законот за празниците на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 18, Скопје, 15.2.2007.
- » Закон за јавното обвинителство, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 150, Скопје, 12.12.2007.
- » Закон за култура, Службен весник на Република Македонија, год.: LIX, бр.: 49, Скопје, 25.7.2003.
- » Закон за народниот правобранител, Службен весник на Република Македонија, год.: LIX, бр.: 60, Скопје, 22.9.2003.

- » Закон за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: LVII, бр.: 42, Скопје, 1.6.2001.
- » Закон за одбрана, Службен весник на Република Македонија, год.: XLVIII, бр.: 8, Скопје, 15.2.1992, стр.: 85-96.
- » Закон за организација и работата на органите на државната управа, Службен весник на Република Македонија, год.: LVI, бр.: 58, Скопје, 21.7.2000.
- » Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LI, бр.: 44, Скопје, 20.9.1995.
- » Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIV, бр.:103, Скопје, 19.8.2008.
- » Закон за политичките партии, Службен весник на Република Македонија, год.: LX, бр.: 76, Скопје, 27.10.2004.
- » Закон за правната положба на верските заедници, Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, год.: XXXIII, бр.: 39, Скопје, 14.11.1977, стр.: 860-862.
- » Закон за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група, Службен весник на Република Македонија, год.: LXIII, бр.: 113, Скопје, 20.9.2007.
- » Закон за празниците на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија год.: VXIII, бр.: 18, Скопје, 15.2.2007.
- » Закон за празниците на Република Македонија, Службен весник на Република Македонија, год.: LIV, бр.: 21, Скопје, 8.5.1998.
- » Закон за работните односи, Службен весник на Република Македонија, год.: LXVI, бр.: 158, Скопје, 9.12.2010.
- » Закон за социјална заштита, Службен весник на Република Македонија, год.: LXV, бр.: 79, Скопје, 24.6.2009.
- » Закон за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник на Република Македонија год.: LXVI, бр.: 50, Скопје, 13.4.2010.
- » Закон за средното образование, Службен весник на Република Македонија, год.: LVIII, бр.: 52, Скопје, 10.7.2002.
- » Закон за судовите, Службен весник на Република Македонија, год.: LXII, бр.: 58, Скопје, 11.5.2006.
- » Кривичен законик, Службен весник на Република Македонија год.: LII, бр.: 37, Скопје, 29.7.1996.
- » Одлука за прогласување на амандманите LXXXII до LXXXV на Уставот на Социјалистичка Република Македонија, Амандмани на Уставот на Социјалистичка Република Македонија,

Службен весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 27, Скопје, 11.6.1991.

- » Предлог за донесување на закон за верските заедници и религиозните групи, причини за донесувањето на Законот, Архива на Собранието на Република Македонија 313/1, 31.1.1997.
- » Рамковен договор, Влада на Република Македонија Секретаријат за спроведување на рамковниот договор (siofa.gov.mk), 7.3.2018..
- » Резолуција на Архиепископскиот Црковнонароден Собор на Македонската православна црква, 12.11.2004, (mrc.org.mk), 10.3.2018.
- » Универзална декларација за човековите права, (un.org), 7,3,2018.
- » Уредба за основање државна комисија за верски прашања, Службен лист на Федеративна Народна Република Југославија, год.: I, бр.: 62, Белград, 21.8.1945.
- » Устав на Република Македонија, Службен Весник на Република Македонија, год.: XLVII, бр.: 52, Скопје, 1991, стр.: 805-815.

